

+ JOHAN BONNY
BISSCHOP VAN ANTWERPEN

*“Een houtskoolvuur
met vis erop en brood”*

VISIETEKST VAN EN VOOR HET BISDOM ANTWERPEN

*“Een houtskoolvuur
met vis erop en brood”*

VISIETEKST VAN EN VOOR HET BISDOM ANTWERPEN

+ **JOHAN BONNY**
BISSCHOP VAN ANTWERPEN

Inhoudstafel

1. <i>Van gespreksronde naar visietekst</i>	5
2. <i>De Kerk: een 'gemeenschap van leerlingen'</i>	11
3. <i>Een netwerk van parochies</i>	17
- Van federatie naar pastorale eenheid	18
- Bouwen aan vitale gemeenschappen	20
- Gemeenschappen van buitenlandse oorsprong	21
- Andere dan territoriale gemeenschappen	21
- Kerkelijke gebouwen	22
4. <i>Liturgie en sacramenten</i>	25
- Liturgische samenkomst op zondag	26
- Liturgie en kerkgemeenschap	27
- Voorgangers en medewerkers aan de liturgie	28
- Een liturgische en catechetische gemeenschap	28
- Liturgie en taal	29
- Liturgie en volksreligiositeit	30
5. <i>Een ketting van generaties</i>	33
- Huwelijk en gezin	33
- Kinderen en jongeren	34
- Senioren	36
6. <i>Opvoeding en onderwijs</i>	41
7. <i>Diaconie en zorg</i>	49
- Zorgvoorzieningen	50
- Armoede en solidariteit	51
8. <i>Van 'leerlingen' naar 'medewerkers'</i>	57
- Roeping	57
- Opleiding en vorming	59
- Begeleiding	60
- Kostenplaatje	61
9. <i>Dialogoog en samenwerking</i>	65
<i>Epiloog</i>	71

1 van gespreksronde naar visietekst

In het kader van het driejarige project ‘Kerk onder stroom. (4)50 jaar Bisdom Antwerpen’ organiseerde ons bisdom een diocesane gespreksronde. In het najaar van 2011 bogen gespreksgroepen zich op vele plaatsen over de *Gesprekstekst van de Bisschop*.¹ De deelnemers aan het gesprek stonden stil bij zeven ‘knooppunten’ of uitdagingen voor onze plaatselijke kerkgemeenschap. Zelf kon ik aan een aantal van deze gesprekken deelnemen. Ik trof er telkens een ruime groep gelovigen en medewerkers, meestal uit een federatie van parochies. Het gesprek kwam steeds vlot op gang en verliep in een opbouwende sfeer. Hoe verschillend ook hun werkveld of gezichtspunt, christenen delen vandaag grotendeels dezelfde vreugde en zorg. Wanneer zij met elkaar spreken, komen gelijklopende ervaringen naar boven.

In de gesprekken was een gevoel van betrokkenheid merkbaar. Het trof mij hoe de deelnemers beurtelings voor een of ander engagement opkwamen, ieder volgens eigen keuze of charisma. Velen hebben dat engagement als vrijwilliger op zich genomen. In de gesprekken kon ik een oprechte zorg beluisteren voor telkens een andere doelgroep: jongeren, zieken, kansarmen, ouderen, vluchtelingen. Ook is het besef gegroeid dat de christelijke gemeenschap niet meer samenvalt met de dorpsgemeenschap. Hoe kunnen we bouwen aan levendige geloofsgemeenschappen, ter plaatse of in een netwerk van parochies? Die bekommering was in alle gesprekken te horen.

Tegelijk kwamen in de gesprekken gevoelens van onmacht of van onbegrip naar boven. Ik heb die gevoelens beluisterd en proberen te begrijpen. Van een

¹ *Gesprekstekst van de Bisschop in het kader van de Diocesane Gespreksronde in het Bisdom Antwerpen*, uitg. Kerk onder stroom. (4)50 jaar Bisdom Antwerpen en CCV in het Bisdom Antwerpen, najaar 2011.

brede volkskerk zijn we een kleinere keuzekerk geworden. Parochies lijken op een kostuum dat te groot is geworden voor wie het nu moet dragen. Toch blijven mensen hoge eisen stellen aan de dienstverlening van de Kerk, vooral ter plaatse. Medewerkers voelen zich overvraagd en ondergewaardeerd, soms door de Kerk zelf. Vaak zijn ze met weinigen en worden ze ouder. De geloofsoverdracht lijkt stil te vallen, alsof het Evangelie geen ‘blijde boodschap’ meer is. Vragen aan het kerkelijke beleid blijven onbeantwoord. Nieuwe noden worden nauwelijks aangepakt.

Vrijwel alle groepen stuurden een verslag van hun gesprek in. Negen schrijfgroepen hebben deze verslagen in het voorjaar van 2012 verwerkt. Elke schrijfgroep nam een hoofdthema voor zijn rekening. Op 2 en 3 mei 2012 kwamen de deelnemers van alle schrijfgroepen bijeen, samen met de leden van zowel het vicariaat als de bisschopsraad en een aantal externe medewerkers. Ze namen kennis van het werk van de schrijfgroepen en probeerden de belangrijkste inzichten in kaart te brengen. Ze trachtten bovendien een aantal doelstellingen voor de komende jaren te formuleren. Een tiende schrijfgroep probeerde uit alle werkteksten en gesprekken enkele verbindingslijnen naar voren te halen. Na een laatste bewerking ontving ik tien werkteksten, een van elke schrijfgroep.

Hoe kunnen christenen vandaag levende gemeenschappen vormen en een meerwaarde betekenen voor de samenleving? We kunnen en moeten niet meer alles doen wat we vroeger deden. Toch willen wij op een geloofwaardige manier van Jezus Christus en het Evangelie blijven getuigen. Wat betekent dat? In aansluiting op de gespreksronde en het werk van de schrijfgroepen wil ik in deze tekst een aantal gedachten over christen-zijn en Kerk-zijn met u delen. Deze denkpijlers zijn niet vrijblijvend. Ze bepalen de richting die we in de komende jaren zullen uitgaan. Met deze visietekst wil ik immers sturing geven aan de beleidsontwikkeling in ons bisdom. Bij elk thema worden een aantal concrete doelstellingen geformuleerd. De beleidsmatige uitwerking van deze doelstellingen vertrouw ik toe aan de respectieve medewerkers. Zij krijgen de opdracht om onder leiding van een bisschoppelijk vicaris of gedelegeerde deze doelstellingen te realiseren in samenwerking met deskundigen en medewerkers uit het veld. Gedurende vijf jaar zullen we op geregelde tijdstippen een evaluatie maken van het geleverde werk. Op basis van deze evaluatie en opnieuw in overleg zullen we ons beleid bijsturen of aanpassen. Zo willen we blijven zoeken naar de beste weg voor ons bisdom en de beste besteding van onze krachten.

Zoals in de *Gesprekstekst van de Bisschop* al gezegd, laten we ons in deze oefening leiden door wat bron en maatstaf voor ons is: de heilige Schrift en de traditie van de katholieke Kerk. Wat de heilige Schrift betreft, willen we vooral aansluiten bij het woord en het voorbeeld van Jezus. Alles in de Kerk begint met Jezus te laten zijn wie Hij voor ons wil zijn. Hij heeft zichzelf genoemd: ‘de weg, de waarheid en

het leven'², de 'goede herder'³, de 'ware wijnstok'⁴, het 'levende brood'⁵. Elke dienst in de Kerk is een dienst aan Hem en aan de verkondiging van zijn boodschap. Wat de traditie betreft, verwijzen we onder meer naar de constituties en decreten van het Tweede Vaticaans Concilie⁶. Zij hebben niets van hun gezag en hun actualiteit verloren. Dat geldt in het bijzonder voor de belangrijkste vier documenten van het Concilie: de constituties over de liturgie (*Sacrosanctum Concilium*), over de Kerk (*Lumen Gentium*), over de Openbaring (*Dei Verbum*) en over de Kerk in de wereld van deze tijd (*Gaudium et Spes*). De publicatie van deze visietekst valt trouwens samen met de vijftigste verjaardag van de opening van Vaticanum II (1962-1965). De oproep van Vaticanum II tot innerlijke vernieuwing en hervorming van de Kerk is ver van voltooid. We willen die oproep opnieuw ter harte nemen.

De visietekst is opgebouwd volgens de negen hoofdthema's waarover de schrijfgroepen zich bogen. Enkele thema's brengen we in een hoofdstuk samen wegens hun onderlinge verband. Een paar onderwerpen die in de gespreksronde amper aan bod kwamen, omdat er niet uitdrukkelijk naar gevraagd werd, nemen we hierin wel op. Tegelijk houden we rekening met de verbindingslijnen die de tiende schrijfgroep aangaf. Het gaat om vier werkpunten met voorrang: de keuze voor een integrale pastoraal, de opbouw van netwerken, een aangepast personeelsbeleid en een efficiënter gebruik van de infrastructuur. We zullen deze vier verbindingslijnen meenemen als een richtsnoer in alle hoofdstukken.

Voor wie is deze visietekst bedoeld? Op de eerste plaats voor alle medewerkers die een taak vervullen in onze diocesane kerkgemeenschap. Samen met hen zullen we werk maken van de opties en doelstellingen die we hierin formuleren. Deze tekst zal onze handleiding en ons werkboek zijn voor de komende vijf jaar. Daarnaast richt de visietekst zich tot alle gelovigen die zich op een of andere manier betrokken voelen bij het leven van ons bisdom of met ons willen meestappen. Tegelijk gunnen we iedereen een blik op wat ons als kerkgemeenschap bezielt. Deze tekst is een aanzet tot dialoog en samenwerking met al wie een gelijkaardige hoop of zorg voor onze samenleving deelt. Dank aan allen die dat aanbod 'gastvrij' willen onthalen en erop inspelen.

Het driejarige jubileumproject van '4(50) jaar Bisdom Antwerpen' kreeg als motto 'Kerk onder stroom'. Met ons bisdom willen we in de levende stroom van het Evangelie en de geloofstraditie van de Kerk blijven staan. Die stroom zoekt haar bedding, telkens opnieuw, in de wisseling van het landschap en van de tijd. Soms breed, soms smal. Soms snel, soms traag. Soms troebel, soms helder. Maar wel steeds verder. Deze visietekst is geen beginpunt en geen eindpunt. Het is een

² Johannes 14,6.

³ Johannes 10,11.

⁴ Johannes 15,1.

⁵ Johannes 6,51.

⁶ Alle documenten van het Tweede Vaticaans Concilie zijn te vinden in: *Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Concilie*, Katholiek Archief, Amersfoort, 1967; of op de internetsite www.rkddocumenten.nl. De uitgave van een nieuwe vertaling van alle documenten van Vaticanum II is in voorbereiding.

etappe langs de weg. Dankbaar sluiten we aan bij het vele werk dat voor ons is verzet en waarvan wij de vruchten mogen plukken.⁷ Tegelijk kijken we met vertrouwen naar de komende jaren. Niet omdat wij zo'n excellente schippers zijn. Maar omdat de stroom haar weg vervolgt en zij ons draagt. God zet zijn verhaal met de mensen en met ons verder. Hij voert zijn Kerk over de stroom van de tijd.

⁷ Mijlpalen langs de beleidsweg van ons bisdom waren onder meer: het plan *Geheelpastoraal* van Mgr. J. V. Daem (1972), gebouwd op het Gespreksjaar (1968) en het Diocesaan Beraad (1970); de nota *Bisdom Antwerpen waarheen?* van Mgr. Paul Van den Berghe bij vijftientig jaar Bisdom Antwerpen (1987) en de beleidsbeschouwingen *Wat gaat er met ons gebeuren?* van Mgr. Paul Van den Berghe bij veertig jaar Bisdom Antwerpen (2002).

de Kerk: een ‘gemeenschap van leerlingen’

Hoe kijken we vandaag naar de Kerk? Het is sterker dan onszelf: we zien vooral wat er niet meer is. Of we zoeken wat ‘nog’ bestaat en proberen dat zo lang en zo goed mogelijk in stand te houden. Doen we daarmee recht aan de zending van de Kerk? Misschien moeten we de vraag durven omkeren. Wat wil God ons zeggen door de veranderingen die wij meemaken in Kerk en samenleving? Welke nieuwe kansen legt Hij open, niet bij de burens maar juist bij ons? Waartoe daagt Hij ons vandaag uit, als wij zijn leerlingen willen zijn?

Wij spreken soms in zeer verheven beelden over de Kerk: ‘lichaam van Christus’, ‘tempel van de Geest’, ‘volk van God’. Deze beelden zijn niet verkeerd. Integendeel, ze komen recht uit de Bijbel en gaan over het diepste wezen van de Kerk. Toch klinken ze vandaag te plechtig voor de kerkgemeenschap die we vormen. Er is een ander beeld dat ook uit de Bijbel komt en beter bij onze situatie past: de Kerk als een ‘gemeenschap van leerlingen’⁸. Het klinkt een stuk bescheidener en eenvoudiger. Toch gaat het over de kern van de zaak: dat christenen leerlingen van Jezus willen zijn en dat ze dat samen willen doen. In het Nieuwe Testament betekent ‘leerling’ ongeveer hetzelfde als ‘christen’ of ‘gelovige’. Jezus bracht zijn leerlingen samen, in kleine of grotere kringen. Hij was vrijwel steeds met een aantal van hen onderweg. Zij vormden een nieuw soort gemeenschap, met een eigen levensstijl en een eigen boodschap. Leerlingen van Jezus zullen wij altijd blijven. Van Hem hebben we alles te leren, steeds opnieuw, in de opeenvolgende seizoenen van het leven. Hoe kunnen wij ‘gemeenschappen van leerlingen’ vormen en wat is daarvoor nodig?

⁸ Over de Kerk als ‘gemeenschap van leerlingen’, cfr. onder meer: A. DULLES, *Models of the Church*, expanded edition, Image Books, Doubleday, 1987; G. LOHFINK, *Wie hat Jesus Gemeinde gewollt?* Herder, 1991; G. LOHFINK, *Heeft God de kerk nodig? Over de theologie van het volk van God*, Gent, Carmelitana, 2001.

In het Evangelie heeft de ‘gemeenschap van leerlingen’ geen scherpe afmetingen. Jezus benadert en verzamelt mensen in meerdere kringen om zich heen. Tussen buitenkring en binnenkring laat Hij vele schakeringen toe. Om met de beeldtaal van Jezus zelf te spreken: soms is Hij als een zaaier, soms als een herder, soms als een gastheer. Telkens staan of zitten mensen in een andere kring om Hem heen. We willen de drie beelden afzonderlijk bekijken: zaaier, herder en gastheer. Ze gaan over vandaag.

“Luister! Een zaaier ging het land op om te zaaien.”⁹ Jezus vertelt de gelijkenis van de zaaier terwijl zulke grote menige bij Hem samenstroomt “dat Hij in een boot ging zitten op het water, terwijl al het volk langs het meer op de kant stond.” De zaaier zaait kwistig en breed. Als het zaad maar uitgestrooid wordt! Hij laat het zelfs vallen op de weg, op de rotsgrond en tussen de distels. Slechts “een rest” van het zaad valt in vruchtbare aarde en draagt rijke vrucht. Zo gaat Jezus te werk. Hij trekt van dorp naar dorp, van mens naar mens. Vaak laat Hij zich leiden door toevallige ontmoetingen of gesprekken. Hij is niet kieskeurig. Integendeel. Zijn eerste woord is telkens een woord van barmhartigheid en vrede. Hij doet een eerste stap en geeft mensen de vrijheid om te volgen. Kan de Kerk het anders doen? Zij is geroepen om zoals Jezus breed te zaaien. Kieskeurigheid is het laatste wat de Kerk zou mogen kenmerken. Hoe zouden toehoorders anders ooit leerlingen kunnen worden?

“Ik ben de goede herder: ik ken mijn schapen en mijn schapen kennen mij.”¹⁰ Jezus vergelijkt zichzelf met een herder die zorg draagt voor zijn schapen. Belangrijker dan de omvang van de kudde is de persoonlijke band tussen de herder en zijn schapen. Een herder blijft bij zijn kudde, in goede en kwade dagen. Hij kent en roept ieder schaap bij naam. Hij leidt zijn kudde veilig naar de schaapskooi en laat niet een schaap verloren gaan. Zo verstaat Jezus zijn zending: verstrooide mensen opnieuw bij elkaar en bij God brengen, in een gemeenschap. De kudde is een plaats van vertrouwen en geborgenheid. Die zending heeft Jezus aan de Kerk doorgegeven. Midden een wereld van ‘ieder voor zich’ is zij geroepen om mensen samen te brengen en een instrument van vrede te zijn. Grenzen tussen klassen, volken en talen mogen haar niet tegenhouden. Voor iedere gelovige zou de Kerk als een nieuwe familie moeten zijn, met nieuwe broers en zussen. Vooral de gekwetste of verloren mens zou in haar schoot welkom moeten zijn. Zulke gemeenschap hebben we nodig om te groeien als mens en als leerling van Jezus.¹¹

“Eenmaal met hen aan tafel nam Hij het brood, sprak de zegen uit, brak het en gaf het hun. Nu gingen hun de ogen open en ze herkenden Hem, maar meteen was Hij uit hun gezicht verdwenen.”¹² Om te spreken over het Rijk van God gebruikt Jezus vaak het beeld van een gastmaal of een bruiloftsmaal. Geregeld gaat Hij zelf

⁹ Marcus 4,1-20: gelijkenis van de zaaier.

¹⁰ Johannes 10,1-18: Jezus als de goede herder.

¹¹ Cfr. J. VANIER, *In broosheid dragen. Gemeenschap beleven in de spiritualiteit van de Ark*, Averbode, 1994.

¹² Lucas 24,13-35: de leerlingen van Emmaüs.

bij mensen thuis aan tafel. Telkens ontspint zich een intens gesprek of komen diepe gevoelens naar boven. De laatste avond voor zijn lijden zit Jezus met zijn leerlingen aan tafel om het paasmaal te vieren. Daar is Hij gastheer en dienaar tegelijk. Hij wast de voeten van zijn leerlingen en geeft hun de opdracht deze maaltijd te blijven vieren, tot zijn gedachtenis. De tafel van de Heer staat centraal in de kerk. Het is de tafel voor de viering van de eucharistie. Daar leren zijn leerlingen Hem op de meest intieme manier kennen. Daar mogen zij hun verbondenheid met Hem vieren, zoals bruid en bruidegom op een huwelijksfeest. We noemen de liturgie en in het bijzonder de eucharistie 'bron en hoogtepunt' van christelijk leven.¹³ Zij is het middelpunt waarrond de christelijke gemeenschap een levend lichaam wordt.

Jezus en zijn leerlingen maken op hun omgeving een verrassende indruk. Ze zijn niet zomaar in een beeld te vatten. Aan de ene kant zijn ze de mensen heel nabij. In vergelijking met andere religieuze of maatschappelijke groepen komen zij heel gewoon en eenvoudig over. Zonder pretentie gaan zij hun weg. Aan de andere kant stralen zij een duidelijk verschil uit, iets wat verwondering wekt. Tot verademing van velen en tot groeiende ergernis van anderen. Waarin bestaat het verschil dat zij uitstralen? Onder meer hierin: dat ze vrij zijn en vreugde brengen, dat ze de veroordeelde of verloren mens weer in het midden van de kring zetten, dat ze tot medelijden en vergeving oproepen, dat ze elk gebruik van macht of geweld afwijzen, dat ze de laatste plaats willen innemen en geloven in de kracht van een liefde die niet rekent op beloning. Heel 'nabij' en toch heel 'verschillend': zo komen Jezus en zijn leerlingen over bij hun tijdgenoten.

Wanneer we over de Kerk nadenken, moeten beide brandpunten van de ellips bij elkaar blijven: 'nabijheid' en 'verschil'. Alleen een Kerk die tegelijk 'nabij' en 'verschillend' durft te zijn, kan een meerwaarde betekenen voor de samenleving. De meerwaarde waarnaar mensen vandaag uitzien, is een afspiegeling van het Evangelie: een kerkgemeenschap die dicht bij het leven staat, die werkt aan vrede en verzoening, die mensen van alle volken en talen samenbrengt als in een familie, die opkomt voor waarheid en gerechtigheid, die kan geven zonder terug te ontvangen, die vreugde en bezieling uitstraalt, die wonden helpt genezen, die bidt tot een en dezelfde Vader, die hoop biedt op leven voorbij de grenzen van lijden en dood, en die uitziet naar de voltooiing van alles en van allen in de eeuwigheid van Gods Liefde. Dat is de meerwaarde waarnaar mensen verlangen en waarvan de Kerk 'een werkdadig instrument en teken' wil zijn.¹⁴ Of zou moeten zijn.

De Kerk scoort vandaag inderdaad niet hoog. Waar is het 'deugddoende verschil' gebleven? Tussen de kerkgemeenschap en de samenleving ziet men weinig onderscheid. De Kerk lijkt een instelling zoals een andere, met dezelfde gaven en dezelfde fouten. Waarom zou je nog naar de kerk gaan, als daar niets

¹³ Cfr. Vaticanum II, *Sacrosanctum Concilium*, 10.

¹⁴ Cfr. Vaticanum II over de Kerk als 'sacrament van heil voor de wereld' in onder meer: *Lumen Gentium*, I, 9, 48; *Ad Gentes*, I, 5; *Gaudium et Spes*, 42, 45.

‘aparts’ of ‘verrassends’ te beleven valt? Ook bij de ‘nabijheid’ van de Kerk worden vragen gesteld. De principiële houding van de Kerk tegenover bepaalde groepen mensen wordt als een onrechtvaardige uitsluiting ervaren. Vele woorden komen afstandelijk of levensvreemd over. De plaats en de taak van de vrouw in de Kerk blijven een knelpunt. Anderen hebben aan het onderricht of het gedrag van kerkelijke verantwoordelijken kwetsuren overgehouden. De problematiek van het seksueel misbruik heeft een golf van onbegrip en afkeer op gang gebracht.¹⁵ Deze negatieve gevoelens en reacties zeggen zeker niet alles over de Kerk. Toch moeten ze ons doen nadenken. Hoe kunnen wij mensen ‘nabij’ zijn en tegelijk een deugddoend ‘verschil’ neerzetten in de samenleving? Deze vraag loopt als een rode draad door de visietekst.

Elk hoofdstuk van de visietekst begint met een citaat uit het Evangelie. Dat is een bewuste keuze. Niet omdat het Evangelie pasklare oplossingen aanreikt voor onze vragen. Wel omdat we naar onze Kerk willen kijken met de ogen van het Evangelie. Het is een oefening die we aan onszelf verplicht zijn. Een oefening die het ons niet gemakkelijk maakt. Het Evangelie werkt als een gewetensonderzoek. Het wil ons van ballast bevrijden. De eerste woorden van Jezus in het Evangelie van Marcus zijn een oproep tot bekering: “De tijd is rijp en het koninkrijk van God is ophanden. Bekeer u! Heb geloof in de goede boodschap.”¹⁶ Alleen met de volledige kaart van het Evangelie in de hand kunnen we onszelf en onze kerkgemeenschap op koers houden. Wil dat zeggen dat we op onszelf terugplooiën? Helemaal niet. De geschiedenis heeft het al zo vaak bewezen: hoe dichter de Kerk bij het Evangelie komt, hoe scherper of uitdagender haar opdracht in de samenleving wordt.

¹⁵ Cfr. De bisschoppen en hogere oversten van België, *Verborgene verdriet. Naar een globale aanpak van seksueel misbruik in de kerk*, Licap, 2012.

¹⁶ Marcus 1,15.

3 *een netwerk van parochies*

Jezus is met zijn leerlingen steeds onderweg. Ze stappen van dorp naar dorp. Na een bezoek aan Kafarnaüm en een gebed in de nacht, zegt Jezus tot zijn leerlingen: “Laten we ergens anders heen gaan, naar de dorpen in de buurt, zodat ik ook daar kan verkondigen. Want met dat doel ben ik weggegaan. En Hij ging in heel Galilea in hun synagogen verkondigen en dreef de demonen uit.”¹⁷ Het is duidelijk: Jezus wil niet op een rustige afstand blijven. Hij gaat mensen opzoeken daar waar ze wonen, waar ze ziek zijn of rouwen, waar ze verlamd of blind langs de weg zitten, waar hun kinderen spelen en zingen, waar een tollenaar en een soldaat hun werk doen, waar een zondares wordt verstoten en een bedelaar gemeden. Waar Hij ook komt, doet Hij twee dingen: Hij verkondigt het Evangelie en doet het goede waar mensen sinds lang op wachten.

Onze parochies zijn uit dat verhaal geboren. Ze zijn er de voortzetting van. In een eerste fase vestigden de christenen zich vooral in de steden. In een tweede fase trokken ze naar de dorpen in de omgeving. De Kerk wilde overal aanwezig zijn waar mensen wonen, tot in de verste buitenwijk. Zo ontstond een dicht geweven en stevig netwerk van parochies, verspreid over stad en platteland. Iedere parochie trachtte er te zijn ‘voor alles en voor allen’. Voor allen: bereikbaar voor iedere mens en iedere groep, van welke rang of stand, strekking of richting dan ook. Voor alles: voor een volledige dienstverlening in de drie domeinen van liturgie, verkondiging en diaconie. In elke parochie kon iedereen met elke vraag terecht. Elke parochie beschikte trouwens over de nodige medewerkers om deze opdracht waar te maken. Ons netwerk van parochies kan bogen op zijn bijdrage tot de opbouw niet alleen van de kerkgemeenschap, maar ook en vooral van onze samenleving en onze cultuur.

¹⁷ Marcus 1,38-39.

Van federatie naar pastorale eenheid

Door diepgaande verschuivingen in Kerk en samenleving staat het fijnmazige netwerk van onze parochies onder zware druk. Het ontbreekt niet alleen aan medewerkers en voorgangers, maar ook aan levenskrachtige gemeenschappen om in iedere afzonderlijke parochie nog ‘alles voor allen’ te kunnen zijn. Nieuwe vormen van netwerking en gemeenschapsopbouw in de territoriale pastoraal dringen zich op. In wezen gaat het om een pastorale vraag: hoe kunnen onze plaatselijke gemeenschappen zo dicht mogelijk aansluiten bij het leven van de mensen en tegelijk een aantrekkelijk project aanbieden?

Mensen leven niet meer in een kleinschalige gemeenschap zoals vroeger. Uiteraard zijn het dorp of de wijk nog steeds belangrijk als plaats van leven en samenleven. Tegelijk verplaatsen de meeste mensen zich dagelijks in een ruime cirkel rond hun dorp of wijk voor zowat alles: school, winkel, administratie, ziekenhuis, ontspanning of vriendenkring. De meeste dorpen maken trouwens al vele jaren deel uit van een grotere fusiegemeente. Het dorp en de gemeente, of de wijk en de stad: op die dubbele schaal speelt het leven van de meeste mensen zich vandaag af. Op dezelfde dubbele schaal moet ook de Kerk zich organiseren. Op dit vlak is er nog veel werk aan de winkel.

Uit de verslagen van de gespreksronde blijkt dat mensen hun dorps- of wijkparochie belangrijk vinden en er emotioneel sterk aan gehecht zijn. Op de schaal van een dorp of wijk kan de Kerk nauwer meeleven met wat gebeurt in een straat, een school of een vereniging. Daar kan ze noodsituaties beter beoordelen en verhelpen. Ook verlangen gelovigen ernaar om dichtbij huis, in een vertrouwd kerkgebouw, te kunnen bidden of liturgie vieren. Op de schaal van het dorp of de wijk staat de Kerk het dichtst bij de mensen. Dat moeten we vasthouden.

Niettemin blijkt uit de verslagen een nood aan schaalvergroting. Afzonderlijke dorps- of wijkparochies kunnen niet meer het gehele pastorale aanbod verzekeren. Het ontbreekt hun zowel aan gemeenschapsleven als aan voorgangers. Alleen in een breder netwerk kunnen ze een nieuwe adem vinden. Parochies die de handen in elkaar slaan, kunnen hun pastoraal aanbod verbreden en verbeteren, een sterker gemeenschapsleven ontwikkelen en de beschikbare gebouwen doelmatiger gebruiken.

In de voorbije jaren is hard gewerkt aan de vorming van federaties van parochies. Vandaag is duidelijk dat dit slechts een etappe op de ingeslagen weg is. Van ‘federaties’ zullen we in de nabije toekomst moeten evolueren naar ‘pastorale eenheden’. Niet zozeer uit noodzaak maar uit solidariteit met elkaar en met de diocesane kerkgemeenschap. “Bij een federatie gaat het om samenwerking tussen parochies. Bij een pastorale eenheid gaat het om een gemeenschappelijke werking

van parochies met de bedoeling samen een nieuwe parochie te vormen.”¹⁸ Dat is het perspectief waarin we de komende jaren willen werken. We staan daarin niet alleen. Deze ontwikkeling zet zich door in de meeste landen van West-Europa. Het is de weg die ook de bisdommen in ons land volgen.¹⁹

In de komende vijf jaar willen we onze ‘federaties’ van parochies verder omvormen tot ‘pastorale eenheden’, die op hun beurt een nieuwe parochie kunnen worden. Ons richtdoel is een parochie per gemeente.²⁰ Hier of daar kunnen meerdere gemeenten uiteindelijk een parochie vormen of kunnen op een gemeente of stad meerdere parochies gevormd worden. Elk dekenaat zal een *masterplan* opstellen met het oog op de vorming van deze pastorale eenheden of nieuwe parochies. We vragen de lokale gemeenschappen en hun verantwoordelijken om hieraan mee te werken. De kerkelijke overheid zal met de burgerlijke overheid de voorwaarden van deze aanpassing bespreken, meer bepaald op het punt van kerkgebouwen, ambtsplaatsen en pastorieën. Parochies of federaties die er klaar voor zijn, kunnen bij de bisschop de procedure opstarten voor de vorming van een nieuwe parochie.²¹

De verantwoordelijkheid voor een ‘pastorale eenheid’ of een nieuwe parochie zal berusten bij een team, dat het eigenlijke beleidsorgaan ervan vormt. Het team neemt alle belangrijke opties voor de pastorale eenheid, legt de prioriteiten vast en coördineert alle activiteiten. Het ziet toe op initiatieven die door de plaatselijke gemeenschappen of andere instanties in de pastorale eenheid genomen worden. Het team zal bestaan uit een of meerdere vrijgestelden en een aantal vrijwillige medewerkers. Elk teamlid zal meewerken volgens zijn of haar canonieke bevoegdheid en pastorale zending: priester(s), diaken(s), pastoraal werk(st)er(s) en andere medewerkers. Een canonic benoemde pastoor zal de leiding van het team op zich nemen. Samen zullen zij instaan voor het pastorale ‘drieluik’ van liturgie, verkondiging en diaconie. Onder elkaar kunnen ze de verantwoordelijkheid voor afzonderlijke taken in deze drie domeinen nauwkeuriger verdelen. We kiezen dus voor een gezamenlijk leiderschap, gefundeerd op de theologische verbondenheid van het gewijde priesterschap en het algemeen priesterschap van de gelovigen.²² Geen vervaging, maar wederzijdse aanvulling en ondersteuning is daarbij de opdracht. Bij hun benoeming worden pastorale beroepskrachten (priesters, diakens of pastoraal werk(st)ers) verbonden met een pastorale eenheid, waarin ze deel uitmaken van het pastoraal team. Teams en teamleden zullen op de nodige vorming en ondersteuning vanwege de diocesane diensten kunnen rekenen.

¹⁸ J. DE KESEL, *Kerk zijn vandaag en de toekomst van de parochies*, p. 7.

¹⁹ Cfr. A. ROUET, *Un nouveau visage de l’Eglise : l’expérience des communautés locales à Poitiers*, Bayard, 2005 ; J. BASTIAENS en G. VAN LANGENDONCK (red.), *De parochie een grensgeval*, UCSIA, Antwerpen, 2006 ; Vitale kerk nabij ? *Lokaal kerk vormen vandaag*, themanummer *Collationes* 41 (2011/1) ; *Les regroupements paroissiaux. Bilan et perspectives*, Lumen Vitae, Revue internationale de Catéchèse et de Pastorale, 2012/1.

²⁰ In een stedelijke agglomeratie als Antwerpen zou dat eventueel een parochie per district kunnen zijn.

²¹ De bestaande procedure kan aangevraagd worden via de bisschoppelijk vicaris voor de parochies.

²² Cfr. Vaticanum II in *Lumen Gentium*, 9-17; *Apostolicam Actuositatem*, 10.

In een pastorale eenheid zullen de huidige parochies de functie van een ‘parochiekern’ hebben. Ze zullen verantwoordelijk zijn voor een aantal taken en diensten die nauw met het leven van hun dorp of wijk verbonden zijn. Het huidige parochieteam zal verantwoordelijk worden voor de werking van zo’n ‘parochiekern’. Het zal de planning en coördinatie van een aantal plaatselijke activiteiten op zich nemen, in overleg met het team van de pastorale eenheid. “Parochies die het moeilijk hebben, die stilaan armer worden aan mensen en mogelijkheden, zullen juist in de samenwerking steun en bemoediging ontvangen. Voor parochies die rijker zijn aan mogelijkheden is de samenwerking een concrete vorm van solidariteit waartoe het Evangelie zelf oproept. Zij zullen er niet minder door worden, maar hun geloof en inzet er juist door versterken en verdiepen.”²³ De huidige taakomschrijving van een parochieteam zal herzien worden in functie van de vorming van een pastorale eenheid met ‘parochiekernen’.

Een pastorale eenheid kan overigens uit een verscheidenheid van ‘kernen’ bestaan. Naast een aantal ‘parochiekernen’ kan de pastorale eenheid bijvoorbeeld een of meerdere katholieke gemeenschappen van buitenlandse oorsprong omvatten, een abdij, een nieuwe gemeenschap, de pastorale dienst van een ziekenhuis of een woon- en zorgcentrum, een kern van schoolpastoraal of jeugdpastoraal, of een devotiekapel. Al deze ‘kernen’ kunnen ertoe bijdragen dat de pastorale eenheid zich ontplooit tot een levend geheel waarin iedere gelovige zijn of haar plaats vindt.

Bouwen aan vitale gemeenschappen

Parochies hebben echter niet alleen vragen over structuren en werkverbanden. Ze hebben ook en vooral inhoudelijke vragen. Wat is de opdracht van een parochie? Voor wie moeten parochiale medewerkers beschikbaar zijn en op welke manier? Waarop moeten zij bij voorkeur inzetten? Soms hebben parochiale medewerkers de indruk dat het ‘onderhoudswerk’ ten koste gaat van het ‘opbouwwerk’. Een ruim aandeel van hun pastorale dienstverlening is inderdaad ‘service pastoraal’: ter beschikking staan van de gelovigen met hun persoonlijke vragen aan de Kerk. Aan die dienstverlening is niets verkeerd. Maar welke uitdaging gaat ervan uit? Bouwen we daarmee aan een aantrekkelijke, vitale kerkgemeenschap? Voor medewerkers kan het frustrerend zijn: hoe meer zij de gelovigen individueel tegemoetkomen, hoe dunner of vager het weefsel wordt van de parochie als geloofsgemeenschap. Juist die levende geloofsgemeenschap is voor de toekomst van onze Kerk van beslissende betekenis. Niet alleen jongeren, ook volwassenen zijn op zoek naar plaatsen waar ze kunnen proeven van de vreugde van het geloof, van echte broederschap onder christenen, van de kracht van een mooie liturgie, van een intens getuigenis. Kortom: ze zijn op zoek naar plaatsen waar de Kerk een deugddoend ‘verschil’ kan neerzetten. In deze visietekst willen we een duidelijke leidraad naar voren schuiven: wat meer bijdraagt tot de opbouw van een

²³ J. DE KESEL, *cf. supra*, p. 14.

vitale geloofsgemeenschap gaat voor op wat louter individuele dienstverlening is. Deze leidraad heeft gevolgen voor de organisatie van de parochie en voor het personeelsbeleid in een parochie. In de komende jaren zullen we de draagwijdte en de gevolgen van deze leidraad grondiger in kaart brengen.

Gemeenschappen van buitenlandse oorsprong

In de laatste decennia kwam een groot aantal katholieke gelovigen van andere landen en continenten bij ons wonen. De enen op zoek naar werk, de anderen op de vlucht voor geweld of uitbuiting. Tal van parochies hebben zich ingezet om aan deze en andere migranten een menswaardig onthaal te bieden. Op vele plaatsen vieren en werken gelovigen van buitenlandse oorsprong actief mee in het parochieleven. We kunnen daar enkel blij om zijn. Zij verbinden ons op een nieuwe manier met de wereldkerk. Naarmate ze groeien, vragen deze gemeenschappen tegelijk ook een eigen ruimte voor ontmoeting en gebed. Terecht willen zij hun eigen identiteit bewaren en aan hun kinderen doorgeven. In het bijzonder de eucharistie willen zij in hun eigen taal en volgens hun eigen gebruiken vieren, zo mogelijk met een eigen priester als celebrant. In de komende jaren willen we deze gemeenschappen een volwaardige plaats in onze kerkgemeenschap geven. Daartoe willen we ook een beroep doen op priesters of pastorale medewerkers uit hun eigen midden. Een diocesane dienst zal de plaatselijke gemeenschappen hierin bijstaan en advies geven.

Andere dan territoriale gemeenschappen

De parochie is niet de enige plaats waar gelovigen gemeenschap vormen en groeien in de navolging van Jezus. Er zijn nog andere vormen van gemeenschapsopbouw die evenzeer bijdragen tot een vitale aanwezigheid van de Kerk in een bepaalde regio. Ze zijn niet territoriaal of parochiaal verankerd. Ze zijn bijvoorbeeld verbonden met een instelling of beweging, met een groep of gemeenschap van personen, met een eenmalig of terugkerend evenement. Deze gemeenschappen leven vanuit een bijzonder charisma of leggen zich toe op een bijzondere nood. We denken hier onder meer aan het godgewijde en religieuze leven in ons bisdom, aan de monastieke en contemplatieve gemeenschappen, aan de pastorale werking in ziekenhuizen en woon- en zorgcentra, aan het onderwijs en de gemeenschapsvorming op school, aan informele gemeenschappen en aan de nieuwe bewegingen. Vaak zoeken deze groepen naar een nieuw evenwicht tussen verdieping, gemeenschapsleven en engagement. Ze proberen bruggen te slaan naar mensen die, om welke reden dan ook, verder van de Kerk staan. Ook werken ze aan nieuwe verbindingen tussen de plaatselijke Kerk en de wereldkerk. Voor de toekomst van onze kerkgemeenschap liggen daar belangrijke kansen. Als diocesaan beleid willen we deze groepen of gemeenschappen ondersteunen en ze betrekken in de pastorale dienstverlening. In het kader van een pastorale eenheid moeten ook zij hun rol kunnen vervullen.

Kerkelijke gebouwen

Parochies beschikken over een aantal gebouwen: een kerkgebouw, een pastorie en eventueel een parochiezaal of jeugdlokaal. Hoe kunnen wij de beschikbare gebouwen optimaal benutten, rekening houdend met de huidige omvang en werking van onze gemeenschappen en met nieuwe noden die zich aandienen? Het is een vraag die we niet uit de weg kunnen gaan. Vooral het gebruik en de bestemming van kerkgebouwen zijn vandaag onderwerp van gesprek. Omdat de burgerlijke overheid financieel bijdraagt voor het onderhoud en de restauratie van deze gebouwen, is zij betrokken partij in het gesprek. Samen met alle belanghebbenden willen we een globaal beleidsplan uitwerken voor de bestemming en het gebruik van kerkelijke gebouwen.²⁴

²⁴ Cfr. P. DE POOTER (ed.), *De Kerk (nog) in het midden?*, Sint-Laurentiusparochie, Antwerpen, 2009.

W E R K P A D

1. Werken aan de parochie volgens de leidraad: ‘wat meer bijdraagt tot de opbouw van een vitale gemeenschap gaat voor op louter individuele dienstverlening’.
 2. ‘Federaties’ van parochies omvormen tot ‘pastorale eenheden’, die op hun beurt een nieuwe parochie kunnen worden, met als richtdoel een parochie per gemeente.
 3. Per dekenaat een masterplan hiervoor opstellen.
 4. De solidariteit bevorderen tussen parochiekernen die tot eenzelfde ‘pastorale eenheid’ behoren.
 5. De huidige taakomschrijving van een parochieteam herzien in functie van de vorming van een pastorale eenheid met ‘parochiekernen’.
 6. Pastorale beroepskrachten (priesters, diakens, pastorale werk(st)ers) verbinden met een pastorale eenheid waarin ze deel uitmaken van het pastoraal team.
 7. Ook andere dan territoriale vormen van christelijke gemeenschapsvorming ondersteunen en betrekken in de pastorale dienstverlening.
 8. De oprichting van een diocesane dienst die parochies bijstaat in het onthaal en de pastorale zorg voor katholieke gemeenschappen van buitenlandse oorsprong.
 9. Werken aan een globaal beleidsplan voor de kerkelijke gebouwen, waar nodig in samenwerking met de burgerlijke overheid.
-

4 liturgie en sacramenten

De leerlingen zagen hoe Jezus zich 's avonds of 's nachts terugtrok op een eenzame plaats om te bidden. Op hun vraag “Heer, leer ons bidden” leerde Hij hun het Onzevader.²⁵ Tijdens het laatste avondmaal, na de zegening van brood en beker, gaf Hij hun de opdracht: “Blijf dit doen om Mij te gedenken.”²⁶ Na de verrijzenis zond Hij hen uit met de woorden: “Ga dan, maak alle volken tot mijn leerling; doop hen in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, en leer hun alles te onderhouden wat ik jullie geboden heb.”²⁷ Van de eerste christenen weten we dat ze regelmatig samenkwamen om te bidden en om de eucharistie te vieren.²⁸ In gebed en liturgie klopt het hart van een gelovige gemeenschap. Daar ontspringt de bloedsomloop die de gemeenschap toelaat te ademen, te spreken, te vieren, te lijden en de handen uit de mouwen te steken. Zuurstof moet deze bloedsomloop halen uit de buitenkant van het lichaam: uit de dienstbaarheid waarmee christenen in de wereld staan. Tot de eerste opdrachten van een plaatselijke kerkgemeenschap behoort de zorg voor een levende en levensnabije liturgie.

Te gemakkelijk wordt alles wat in het kerkgebouw gebeurt een ‘viering’ genoemd. Uiteraard heeft de liturgie te maken met de schoonheid van het geloof en de kracht van Gods nabijheid, die altijd een geschenk is. Toch is niet alles in de liturgie ‘feest’ of ‘feestelijke viering’. De liturgie is ook een leerschool: je moet er wat voor over hebben. Liturgie is zoals het voetbalveld voor een jong talent of de muziekklas voor een beginnende pianist. Daar leer je spelen en vooral samenspelen, daar leer je de lat steeds hoger leggen. En ja, soms kom je wel eens met spierpijn terug. Soms moet je alle moed bij elkaar rapen om terug te keren en

²⁵ Matteüs 6,9-13; Lucas 11,1-4.

²⁶ Lucas 22,19; I Korintiërs 11,25.

²⁷ Matteüs 28,19.

²⁸ Cfr. Handelingen 2,42-47.

voort te doen. Zo is het ook met liturgie. Het is de plaats waar gelovigen samenkomen om gemeenschap te vormen, om naar het Woord van God te luisteren, om zich te laten uitdagen en optrekken, om te groeien als ‘leerlingen’ in de school van het Evangelie. En dat is niet gemakkelijk. Het is een keuze. De liturgie als ‘viering’ en als ‘leerschool’: vanuit die dubbele invalshoek willen we over de liturgie in ons bisdom nadenken.

Tijdens de diocesane gespreksronde spraken de meeste groepen uitvoerig over de liturgie. Parochies investeren veel energie in het liturgische jaar, in de wekelijkse zondagsdienst, in de voorbereiding van de eerste communie en het vormsel, in een verzorgde uitvaartliturgie, in een sfeervolle inrichting van het kerkgebouw. Na een mooie dienst krijgen de medewerkers doorgaans een woord van dank en waardering. Toch is de liturgie vandaag ook een zorgenkind. Eucharistievieringen of gebedsdiensten met een kleine groep gelovigen missen sfeer en warmte. Soms is het moeilijk om goede celebranten of gebedsleiders te vinden. Het nijpende priestertekort heeft op tal van plaatsen een verlamdend effect op de organisatie en de kwaliteit van het sacramentele leven. Onbegrip over de toelatingsvoorwaarden tot het sacramentele ambt komt in deze context veelvuldig ter sprake. Binnen de katholieke Kerk kunnen wij niet eenzijdig de bakens verzetten. Ook dat schept onvrede en ongenoegen. Daarnaast ervaren velen de taal van onze liturgie als vreemd en onbegrijpelijk. Vaste zegswijzen uit de liturgie worden in het dagelijkse leven amper of niet gebruikt. Velen verlangen naar een geloofs- en gebedstaal die meer van deze tijd is en beter aansluit bij het leven. Hoe willen wij in ons bisdom werken aan de kwaliteit van het liturgische leven?

Liturgische samenkomst op zondag

De zondagsrust en de zondagse eucharistie behoren tot de oudste en eigenste kern van het christelijke leven. De eucharistieviering op zondag is inderdaad niet zomaar een van onze gebedsvormen. Ze is het middelpunt van het kerkelijke leven. Alle andere gebedsvormen draaien in een baan rond de eucharistie, zoals planeten rond de zon. De zondagse eucharistieviering verdient dan ook de beste zorg, zowel vanwege onze medewerkers als vanwege de gelovigen. Daarop willen we inzetten. Iedere gelovige moet op zondag kunnen deelnemen aan een eucharistieviering op redelijke afstand, hetzij in de eigen parochiekerk hetzij in de zondagskerk van de omgeving. Door samen te werken en hun krachten te bundelen, kunnen christenen van verschillende plaatsen de eucharistie beter tot haar recht laten komen en bouwen aan een gemeenschap met toekomst.

Waar de eucharistie niet haalbaar is, kan in de eigen parochiekerk een gebedsdienst plaatsvinden, al of niet met uitreiking van de communie. Beide vieringen, eucharistie en gebedsdienst, staan echter niet los van elkaar. Hun verbinding mag duidelijker uit de verf komen. Dat veronderstelt een aantal

concrete initiatieven. Om te beginnen moet de relatie tussen de eucharistie en een gebedsdienst op zondag verhelderd worden.²⁹ Ook zijn er eenduidige richtlijnen nodig over de timing, de inhoud en de vorm van deze gebedsdiensten. Zoals voor de eucharistieviering is ook voor de gebedsdienst op zondag een orde van dienst vereist. Daaraan zullen we in de komende jaren werken.

Liturgie en kerkgemeenschap

Sacramenten en liturgische diensten hebben niet alleen te maken met het geloofsleven van afzonderlijke personen of families. Ze hebben eerst en vooral te maken met de opbouw en het dagelijkse leven van een plaatselijke geloofsgemeenschap. In de liturgie betekent ‘doen’ evenveel als ‘meedoen’. De actieve betrokkenheid van allen is een wezenlijke voorwaarde om van een goede liturgie te kunnen spreken. Sinds Vaticanum II hebben we op dat punt grote inspanningen geleverd en vorderingen gemaakt. Toch moet nog veel aangevuld of bijgepast worden. We zullen ons verder verdiepen in de oproep van Vaticanum II om alle gelovigen ‘volledig, bewust en actief’ te laten deelnemen aan de liturgie van de Kerk.³⁰

De leidraad die we al naar voren schoven, geldt ook hier: liturgische of sacramentele vieringen in een brede gemeenschap verdienen de voorkeur boven vieringen in een beperkte of afzonderlijke gemeenschap. Op zondag gaat de voorkeur uit naar een eucharistie met een zo ruim mogelijke deelname.³¹ Kleinere gemeenschappen zullen in de toekomst moeten samenwerken als ze aan de eucharistie de betekenis en de schoonheid willen geven die haar toekomt. Zo ook voor het doopsel. Door het doopsel worden we kind van God en lid van de kerkgemeenschap. Dat is een gebeuren in twee richtingen: de dopeling sluit aan bij de kerkgemeenschap en de kerkgemeenschap verwelkomt de nieuwgedoopte. Daarom wordt het doopsel best toegediend in het kader van een gemeenschapsviering: hetzij in een gemeenschappelijke doopviering, hetzij tijdens of in aansluiting op een zondagse eucharistieviering. Daarvoor zullen we passende liturgische en pastorale voorstellen uitwerken.

Aan de dalende kant van de levensboog staat de ziekenzalving. In ziekenhuizen en woon- en zorgcentra zijn steeds minder priesters werkzaam. Diakens en lekenpastores kunnen de zieken of bejaarden heel intens en verregaand begeleiden maar hun niet het sacrament van de ziekenzalving toedienen. Dat plaatst ons voor een dubbele opdracht. Op de eerste plaats moeten wij nagaan hoe gelovigen in een vroegere fase van hun ziekte of ouderdom het sacrament van de ziekenzalving kunnen ontvangen, zo mogelijk in een gemeenschappelijke viering. Een aantal parochies of zorgvoorzieningen hebben hiermee goede ervaringen.

²⁹ Cfr. *Zondagsviering bij afwezigheid van een priester*, ICLZ, Licap, 1995.

³⁰ Cfr. Vaticanum II in *Sacrosanctum Concilium*, 14.

³¹ Deze leidraad moeten we op een passende manier doortrekken naar bijzondere gemeenschappen zoals woon- en zorgcentra, ziekenhuizen of contemplatieve gemeenschappen.

Bovendien moeten wij nagaan welke rituele gebaren diakens en pastorale werk(st)ers kunnen stellen, wanneer de dood naderbij komt. In samenwerking met pastores uit de verzorgingssector zullen we voorstellen uitwerken voor rituelen die niet het sacrament van de ziekenzalving zijn, maar wel tegemoetkomen aan de spirituele nood van de zieken en van wie hun nabij zijn.

Voorgangers en medewerkers aan de liturgie

Liturgie is teamwork. In een liturgische dienst komen diverse personen en competenties aan bod: liturgische werkgroep, voorganger en assistenten, jonge of oudere misdienaars, dirigent en koorleden, organist en koster, lector en predikant, kindernevendienst, poetsers en decorateurs, onthaal en kinderopvang. Samen werken ze aan de inhoud, de vorm en de sfeer van de dienst. Voor allen geldt dezelfde regel: edelmoedigheid is belangrijk maar niet voldoende. Elke taak vraagt competentie en afwerking. Om de kwaliteit van de liturgie in ons bisdom te verbeteren, zullen we een ‘praktische school voor liturgie’ oprichten. Medewerkers uit diverse diensten zullen een gezamenlijk project hiervoor uitwerken en opstarten.

Geen liturgie zonder celebrant of gebedsleider. Door het priestertekort is het aantal plaatselijke voorgangers in sacramentele en liturgische vieringen drastisch gedaald. De behoefte groeit om meer lekengeelovigen, mannen en vrouwen, op te leiden en te mandateren tot gekwalificeerde gebedsleiders. Niet alleen de praktische maar ook en vooral de inhoudelijke voorbereiding van deze gebedsleiders verdient de nodige aandacht. Wie in de Kerk het woord neemt, moet eerst en vooral de ‘blijde boodschap’ kennen en verstaan. Daarom zullen we een vernieuwd traject opzetten voor de vorming, benoeming en begeleiding van gebedsleiders.

Een liturgische en catechetische gemeenschap

Het geloofsverhaal van christenen verloopt meestal niet rechtlijnig. Het gaat op en af, het maakt sterke en zwakke tijden door. Doorgaans zijn de scharniermomenten in het leven mijlpalen langs de geloofsweg. Naar aanleiding van communie, vormsel of huwelijk vindt tal van christenen opnieuw aansluiting bij de kerkgemeenschap, voor een korte of langere tijd. Blijven meedoen of opnieuw meedoen: beide liggen niet zover uit elkaar. Beide vragen bovendien om inzicht en motivering. Wie meedoet, wil weten waarom en waarvoor hij of zij meedoet. Hier ligt voor de Kerk een nieuwe uitdaging. We begonnen deze visietekst met de vraag hoe wij ‘gemeenschappen van leerlingen’ kunnen vormen en wat daarvoor nodig is. De vraag klinkt steeds luider hoe de kerkgemeenschap als geheel een ‘catechetische gemeenschap’ kan zijn: een gemeenschap waarin allen zich geroepen voelen om te werken aan hun eigen geloofsgroei en aan die

van anderen.³² Een gemeenschap waarin ieder met geloofsvorming of catechese te maken heeft, als gever of als ontvanger.

We maken op dit punt al mooie ervaringen mee. Een aantal parochies bijvoorbeeld betreft in de voorbereiding op de eerste communie of het vormsel niet alleen de kinderen die kandidaat zijn, maar ook hun ouders. Een catecheseploeg maakt het mogelijk dat ze samen, als gezin, een geloofstraject afleggen. Samen hebben ze meer te winnen dan afzonderlijk. De kinderen merken dat ‘geloof’ en ‘Kerk’ niet enkel voor de kindertijd of de schooltijd bedoeld zijn. Ook hun ouders besteden er tijd en aandacht aan. Op hun beurt ervaren de ouders dat ze wel degelijk kunnen bijdragen tot de geloofsopvoeding van hun kind. Dat ze wel in staat zijn om met hun kind over het Evangelie en de Kerk te spreken. Zo kan de catechese de geloofsoverdracht tussen de generaties versterken. Geloven doen we niet alleen. We staan in een ketting. We ontvangen het geloof van wie ons voorafgingen en geven het door aan wie na ons komen. Die vorm van intergenerationele catechese willen we aanmoedigen. Medewerkers op het gebied van catechese en liturgie zullen trajecten daarvoor uitwerken.

Liturgie en taal

De liturgie geeft haar betekenis niet zomaar prijs. Ze vraagt initiatie, uitleg en herhaling. Wie wil werken met een computer moet een lange lijst technische termen leren, meestal in het Engels: een *file*, een *back-up*, een *USB-stick*, een *macro*, een *touch screen*, een *reset*.... om nog maar de eenvoudigste te noemen. In de liturgie is het niet anders. Het gaat over Bijbelse beelden die je ternaauwernood nog aantreft: een herder met zijn schapen, een lantaarn onder de korenmaat of op de kandelaar, een drachme, een talent of een onvruchtbare vijgenboom. Het gaat over landen op een wereldkaart waar je nooit komt (tenzij als toerist): de uittocht uit Egypte, de ballingschap in Babylonië, de doop in de Jordaan of de brief aan de Tessalonicenzen. Het gaat over personages die je in geen ander verhaal ontmoet: Abraham en Sara, de oude Tobit, Daniël in de leeuwenkuil, de barmhartige Samaritaan en de arme Lazarus. Het gaat over woorden die je in geen ander gesprek gebruikt: ziel, heil, genade, belijden, menswording, barmhartigheid, offer, verrijzenis of eeuwig leven. Dat zijn telkens nog de eenvoudigste uit de rij! Zoveel is duidelijk: liturgie vieren kan niet zonder vertrouwdheid met de taal van de Bijbel en van het christelijke geloof. Ongetwijfeld veronderstellen wij vandaag te veel als gekend. De ontbossing van onze geloofstaal is massaal. Ook dit is een opdracht voor de komende jaren: gelovigen wegwijs maken in de taal van de Bijbel, het geloof en het gebed. Zonder die taal kan de liturgie niet verder. Het gaat om onze moedertaal.

Daar eindigt het verhaal echter niet. Elke godsdienstleerkracht, celebrant of predikant weet hoe moeilijk het is om te spreken over de Bijbel, het geloof en

³² Cfr. onder meer: *Pastoraal bij het vormsel. Catechese en gemeenschap*, ICC, Licap, 2010; L. AERENS, *Catechese van de weg. Een pastorale pedagogie om de overgang te maken*, IPB-uitgave, 2009.

de Kerk. Vele woorden uit onze klassieke woordenschat zijn niet meer gekend. Andere woorden zijn nog wel gekend, maar dragen geen levende boodschap meer over. Ze beantwoorden niet meer aan een gedeelde ervaring of een herkenbaar gevoel. Onze taal evolueert op dat punt overigens heel snel. Gebedsteksten van twintig jaar geleden hebben vandaag soms al hun scherpte of zeggingskracht verloren. Zoveel is duidelijk: we hebben nood aan een nieuwe taal om over God, het geloof en de christelijke boodschap te spreken. Het gaat hierbij duidelijk niet om ‘woorden’ alleen. De vraag is ook: waar zit het aanknopingspunt met de taal van het dagelijkse leven? Spreken over het geloof en spreken over het leven ligt heel dicht bij elkaar. Zodra een predikant begint aan een levensecht verhaal of een getuigenis, wordt het stil in de kerk. Welke taal gebruiken we best in liturgie, verkondiging en catechese? Het is een moeilijk vraagstuk. Er leeft veel ontgoocheling of vermoeidheid op dat punt. Als diocesane gemeenschap zullen we zoeken hoe medewerkers goede ervaringen met elkaar kunnen uitwisselen en van elkaar kunnen leren.

Liturgie en volksreligiositeit

In ons bisdom is een ruim aanbod van volksreligiositeit aanwezig. Op meerdere plaatsen wordt van oudsher Onze-Lieve-Vrouw of een lokale heilige bijzonder vereerd. In een aantal steden en dorpen bestaat een processie of ommegang, meestal nauw verbonden met de plaatselijke geschiedenis. Mensen vinden spontaan hun weg naar deze plaatsen voor een stil moment, een gebed of een kaars. We willen deze plaatsen en tijden tot hun recht laten komen. Ze maken deel uit van ons religieus patrimonium. Tegelijk willen we deze vormen van volksreligiositeit nauwer verbinden met het leven van onze diocesane gemeenschap. We zullen hiervoor een aantal voorstellen uitwerken.

W E R K P A D

1. De kwaliteit bevorderen van de liturgische samenkomst op zondag: normaal de eucharistie en waar nodig een woorddienst, al dan niet met uitreiking van de communie.
 2. Werken aan de oproep van Vaticanum II om alle gelovigen ‘volledig, bewust en actief’ te laten deelnemen aan de liturgische vieringen.
 3. Het liturgische en sacramentele leven organiseren volgens de leidraad dat liturgische of sacramentele vieringen in een brede gemeenschap de voorkeur verdienen boven vieringen in een beperkte of afzonderlijke gemeenschap.
 4. Werken aan een ‘catechetische gemeenschap’ waarin allen zich geroepen weten om aan hun eigen geloofsgroei te werken en aan die van anderen.
 5. Lekengelovigen opleiden en mandateren tot voorgangers in gebedsvieringen.
 6. Een ‘school voor liturgie’ oprichten voor al wie in de liturgie een bijdrage levert.
 7. Voorstellen uitwerken voor het doopsel in een gemeenschapsviering: hetzij een gemeenschappelijk doopsel, hetzij een zondagse eucharistie.
 8. De relatie verduidelijken tussen de eucharistie en een gebedsdienst, al dan niet met uitreiking van de communie.
 9. Concrete voorstellen uitwerken voor de ziekenzalving en voor rituelen bij het naderen van de dood.
 10. De uitwisseling bevorderen van *good practices* op het domein van de taal die we gebruiken in liturgie, verkondiging en catechese.
 11. De samenhang bevorderen tussen volksreligiositeit en de diocesane gemeenschap.
-

5 *een ketting van generaties*

Over het gezin waarin Jezus opgroeide, wordt in de evangeliën nauwelijks gesproken. In die zin is het volgende citaat uitzonderlijk: “Toen de feestdagen voorbij waren en ze naar huis terugkeerden, bleef hun zoon Jezus in Jeruzalem achter, zonder dat zijn ouders het wisten. In de veronderstelling dat hij zich bij het reisgezelschap bevond, reisden ze een hele dag voordat ze Hem gingen zoeken bij familie en kennissen. Maar toen ze Hem niet vonden, keerden ze naar Jeruzalem terug om Hem daar te zoeken. Pas na drie dagen vonden ze Hem in de tempel.”³³ Een zeldzame passage en dan nog over een moeilijk moment van achterblijven, verliezen, machteloosheid, zoeken en terugvinden. Het klinkt herkenbaar.

Huwelijk en gezin

In onze diocesane gespreksronde kwam het gezin niet erg uit de verf. Het is wellicht kenmerkend voor onze tijd. De band tussen gezin en Kerk is niet meer evident. Er heerst een schroom in de Kerk om over relatie, gezin, kinderen en opvoeding te spreken. En omgekeerd: mensen vinden het moeilijk om in het gezin over geloof en Kerk te spreken. Misschien omdat huwelijk en gezin vandaag een broze realiteit geworden zijn. Misschien omdat ook onder christenen het huwelijk of het gezin van velen niet heeft kunnen standhouden. Misschien omdat het echte of vermeende standpunt van de Kerk in verband met huwelijk, seksualiteit, echtscheiding, nieuw samengestelde gezinnen of homoseksualiteit op weinig begrip kan rekenen. In de samenleving zijn deze thema's aan de orde van de dag. Zwijgen over relatie en gezin kan daarom voor de Kerk geen optie zijn.

³³ Lucas 2,43-46.

Ondanks hun broosheid behoren het huwelijk en het gezin tot de basisstructuur van onze samenleving. Ze zijn de eerste plaats waar mensen geluk en ongeluk met elkaar delen, kinderen verwelkomen en opvoeden, het brood van elke dag met elkaar ‘breken en delen’, elkaar aanvaarden en bemoedigen, met gebrokenheid en onmacht leren omgaan en de solidariteit tussen opeenvolgende generaties verzekeren. Als basisstructuur van de samenleving verdient het gezin alle steun vanwege het middenveld en de overheid. Wij vinden het belangrijk dat de vorming van een gezin een haalbaar en gewaardeerd project in onze samenleving blijft.

In de Kerk spreken we soms over het gezin als een ‘huiskerk’. In het gezin komen kinderen voor het eerst in contact met het Evangelie. Daar ervaren ze hoe bepalend het Evangelie kan zijn voor de manier waarop mensen met elkaar omgaan en voor elkaar opkomen. Daar leren ze bidden en meeleven met de kerkgemeenschap. Ouders verbinden hun roeping als christen hoofdzakelijk met de manier waarop ze thuis een leefgemeenschap vormen, samen met hun kinderen. Gezinnen die het Evangelie in hun leven een plaats geven en daarvoor uitkomen, zullen voor de toekomst van de kerkgemeenschap steeds belangrijker worden.³⁴ Onze cultuur maakt het hun niet gemakkelijk. Kiezen voor een christelijk gezin is op vele punten een tegendraadse keuze. In de komende jaren zullen we werken aan een vernieuwde aanpak van de gezinspastoraal in ons bisdom. Gehuwden of gezinnen die, om welke reden dan ook, door een beproeving gaan of met een falen geconfronteerd worden, vragen een bijzondere aandacht. Tegelijk moeten we voldoende oog hebben voor de ‘gewone’ gezinnen, die dag na dag ervoor gaan en wachten op een woord van erkenning. Ook voor hen is het vaak vechten om stand te houden.

Kinderen en jongeren

Wat geldt voor volwassenen, geldt ook voor kinderen en jongeren: de parochie is hun eerste kerkelijke thuis. De mogelijkheden van een doorsneeparochie zijn echter beperkt, zeker voor jongeren. Door de vorming van pastorale eenheden, zoals hierboven beschreven, willen we hen in staat stellen een steviger aanbod te ontwikkelen. Hoe kunnen parochies kinderen, jongeren en jonge gezinnen actief laten deelnemen aan het kerkelijke gemeenschapsleven? Vaak gaat het erom het juiste handvat te vinden. Jongeren willen aangesproken worden op hun eigen talenten en belangstelling. Sommigen zingen graag. Anderen werken graag met de handen, of maken liever een reportage, al of niet voor YouTube. Weer anderen willen best een parochiaal feest mee organiseren of willen misdienaar zijn. In bepaalde parochies dragen enkele gezinnen de verantwoordelijkheid voor een maandelijkse gezinsviering. De aanwezigheid van een kinder- of jeugdkoor kan een groot verschil maken. Op diocesaan niveau zullen we een uitwisseling van *good practices* opzetten.

³⁴ Cfr. Vaticanum II over ‘De bevordering van de waardigheid van huwelijk en gezin’, in *Gaudium et Spes*, 47-52.

Jongeren hebben voelsprietten om plaatsen te vinden waar het Evangelie op een spontane en authentieke manier wordt beleefd. Ze hebben over Jezus en het Evangelie gehoord, onder meer in de catechese en de godsdienstles, maar missen de verbinding met een gemeenschap die daarvan leeft. Naarmate de parochiegemeenschap dunner en ouder wordt, voelen zij er minder verwantschap mee. Pluspunt is dan weer dat jongeren zich makkelijk verplaatsen binnen een bepaalde regio om daar te zijn waar iets te beleven valt. De aanwezigheid van leeftijdsgenoten is voor hen doorslaggevend. Hier liggen kansen voor ons als kerkgemeenschap. In ons bisdom willen we enkele kernen van jeugdpastoraal ontwikkelen met een uitstralingsgebied: kernen waar jongeren een aanbod vinden dat inspeelt op hun levens- en geloofservaring. Dat aanbod kan bestaan uit kennismaking en verdieping, liturgie en engagement. De focus moet liggen op de positieve kern van de geloofsboodschap. Bij en met elkaar kunnen jongeren nieuwe krachten aanboren, die alleen zij in zich dragen.

Een groep die gemakkelijk uit het kerkelijke blikveld valt, zijn de jongvolwassenen. Eenmaal uit de pluswerking, het jeugdchoor, de jeugdbeweging of de middelbare school, vinden ze niet gemakkelijk een groep leeftijdsgenoten met wie ze gelovig verder op weg kunnen gaan. Met deze leeftijdsgroep moeten we nadenken over initiatieven die aan hun vraag tegemoetkomen. Uit de gespreksgroepen kwamen tal van voorstellen. Vooreerst om te werken aan een ritueel waarmee jongeren die dat wensen een nieuwe fase in hun leven gelovig kunnen markeren, bijvoorbeeld rond de achttien of dertig jaar. Vervolgens om gemeenschapshuizen te helpen oprichten, voornamelijk in grotere steden, waar jongvolwassenen een kleine kern van gelovig leven kunnen vormen. Voor de bewoners kan het gemeenschapshuis een nieuwe ‘thuis’ zijn. Voor anderen kan het een trefpunt zijn, waar ze mogen aankloppen, deelnemen aan het gebed of aanschuiven aan tafel. Ook wordt voorgesteld om meer werk te maken van de voorbereiding op het huwelijk, zowel in de verkondiging als in de liturgie; voor pasgetrouwden kan een eigen nawerking opgezet worden. We zullen deze suggesties opnemen.

Pastoraal heeft alles met communicatie te maken. Jongeren houden van een klare en duidelijke boodschap. Liever een rake verwoording dan een omfloerst verhaal. Liever iemand met een duidelijke identiteit dan iemand die in elk plaatje past. Jongeren willen niet alleen de ‘nabijheid’ maar ook het ‘verschil’ zien. Die vaststelling moet de kerkgemeenschap wakker houden. Hoe kunnen wij werk maken van een kerkgemeenschap met een eigen gezicht en een eigen stem, en vooral: hoe kunnen jongeren daartoe bijdragen? Wat de vorm betreft, maken jongeren liefst gebruik van de nieuwe media. Hun communicatie loopt via websites, YouTube, Facebook, Twitter, blogspots en andere broertjes uit de e-familie. Op dat gebied kunnen parochies en bisdommen amper volgen. Misschien mogen we de rollen omkeren: hoe kunnen jongeren zelf meewerken aan de geloofscommunicatie met hun leeftijdsgenoten? Jongeren zijn het best geplaatst

om het Evangelie of het geloof ter sprake te brengen tussen de vele boodschappen die ze onder elkaar uitwisselen. Tal van jongeren proberen langs de nieuwe media zelf aan evangelisatie te doen. We willen hen daarin aanmoedigen en steunen.

Jongeren hebben voor hun samenkomsten nood aan gepaste lokalen. Uit jeugdwerkonderzoek blijkt dat groepen die geen eigen lokaal ter beschikking hebben, gedoemd zijn om te verdwijnen. Dankzij de parochie kunnen vele jeugdbewegingen, jeugdwerkorganisaties of jeugdpastorale werkingen over een eigen ruimte beschikken. Toch blijven lokalen een aandachtspunt. Bestaande groepen moeten soms een gebouw verlaten wanneer het gerenoveerd wordt of een andere bestemming krijgt. Nieuwe groepen hebben het weleens moeilijk om nog een lokaal te vinden. Als diocesane kerkgemeenschap willen we letterlijk ruimte blijven scheppen voor jongeren en hun initiatieven. Samen met parochies en christelijke instellingen zullen we nagaan hoe jongeren onder haalbare voorwaarden over een lokaal of gebouw kunnen beschikken.

Senioren

Niemand noemt zich graag oud. Mensen leven steeds langer en ook hun levenskwaliteit neemt toe. Maatschappelijk vormen de 65-plussers een belangrijke groep. Allen weten hen wonen: politici, reclamemakers, reisbureaus, vrijetijdspromotoren, gezondheidswerkers, banken, het verenigingsleven en ook de Kerk. Als kerkgemeenschap zijn wij aan de senioren een grote dankbaarheid verschuldigd. Niet enkel om het verleden maar ook om het heden. In vele parochies, christelijke bewegingen en vrijwilligersorganisaties vormen zij de vaste kern en de dragende ploeg. Opvolgers voor hen vinden, is niet gemakkelijk. Grootouders spelen bovendien een belangrijke rol in de geloofsopvoeding van hun kleinkinderen. Vaak onbewust. Kinderen zien opa en oma bidden, een kaars aansteken, naar de kerk gaan, een religieus programma op tv volgen of een religieus boek lezen. Aan hen durven ze gemakkelijker vragen: “Waarom doe je dat?”, “Wat denk je van de Kerk?”, “Ben je bang om te sterven?” Het christelijke verhaal heeft met de onderstroom van onze cultuur en samenleving te maken. Die onderstroom zien kinderen of jongeren bij hun grootouders soms duidelijker naar boven komen dan bij hun ouders. Als kerkgemeenschap willen we de grootouders hierin bemoedigen.

In het christelijke verenigingsleven richten meerdere groepen of bewegingen zich op de derde leeftijd. Ze brengen hun leden samen voor momenten van ontmoeting, ontspanning, sport, zang, cultuur en geloof. In het dorp of de wijk vormen ze een belangrijk netwerk van menselijke zorg en solidariteit. Alleenstaande ouderen vinden er een vriendenkring waarin ze zich thuis voelen. Initiatieven die senioren actief laten participeren aan het kerkelijke en maatschappelijke leven verdienen onze steun.

“Wat als ik niet meer kan? Wat als ik moet opgenomen worden in een rusthuis? Wat als ik hulpbehoevend of dement word?” Het zijn vragen die sterk leven in de samenleving, niet enkel onder de ouderen. Als kerkgemeenschap blijven wij onderstrepen dat ieder mensenleven de moeite waard is en de beste zorgen verdient, tot aan het natuurlijke levenseinde. Het leven is een weg die het waard is ten einde toe gegaan te worden. Tot de laatste dag kunnen rond een bejaarde kleine wonderen gebeuren van attentie en zorg, van genegenheid of verzoening. Hoe dichterbij het levenseinde, hoe sterker soms de zinvragen. Wat is de meerwaarde van een laatste jaar, van de laatste maanden? Wat en vooral wie mag ik verwachten aan de overkant van de dood? Is er na de dood nog liefde en verbondenheid? Voor die vragen hebben gelovigen ook op hoge leeftijd recht op een passende pastorale dienstverlening. Het is een volwaardig onderdeel van de zorg die hun toekomt. Als kerkgemeenschap zijn we allen dankbaar die mensen in de laatste levensfase gelovig nabij zijn, hetzij thuis hetzij in een woon- en zorgcentrum of ziekenhuis. In de komende jaren zullen we bijzonder inzetten op ethische en spirituele vragen die te maken hebben met de laatste levensfase, het levenseinde en het gelovige uitzicht op leven na de dood.

WERKPAD

1. Werken aan een vernieuwde aanpak van de gezinspastoraal in ons bisdom.
 2. Een bijzondere aandacht opbrengen voor gehuwden of gezinnen die door een beproeving gaan of met een falen geconfronteerd worden.
 3. Verspreid over het bisdom enkele kernen ontwikkelen van jongerenpastoraal met een regionaal uitstralingsgebied.
 4. Parochies helpen om *good practices* op het gebied van jongerenpastoraal met elkaar uit te wisselen.
 5. Een pastoraal aanbod uitwerken voor jongvolwassenen.
 6. Initiatieven steunen die de geloofscommunicatie onder jongeren bevorderen.
 7. Letterlijk ruimte scheppen voor jongeren en hun initiatieven.
 8. Initiatieven steunen die senioren actief laten participeren aan het kerkelijke en maatschappelijke leven.
 9. Opkomen voor zowel zorg als zingeving in de laatste fase van het leven.
-

6 opvoeding en onderwijs

Het Nederlandse woord ‘talent’ komt rechtstreeks uit de Griekse grondtekst van het Nieuwe Testament. Naar het woord van Jezus heeft het Rijk Gods met de ontwikkeling van ‘talenten’ te maken: “Die de vijf talenten gekregen had, kwam naar voren met nog vijf talenten en zei: ‘Vijf talenten, heer, had u me toevertrouwd, kijk, ik heb er nog vijf talenten bij verdiend.’ Zijn heer zei tegen hem: ‘Uitstekend, goede en trouwe dienaar, in het kleine ben je betrouwbaar geweest, over veel zal ik je aanstellen. Kom delen in de vreugde van je heer.’”³⁵ Alleen heeft het woord ‘talent’ ondertussen een verschuiving van betekenis ondergaan: van een ‘geldsom’ is het een ‘natuurlijke begaafdheid’ of ‘bekwaamheid’ geworden. Maken dat mensen hun talenten kunnen ontwikkelen, is voor de Kerk een constante zorg geweest.³⁶ Van oudsher wil zij met een eigen aanbod inspelen op de maatschappelijke vraag naar opvoeding en onderwijs. Tegelijk heeft zij langs deze weg willen bijdragen tot een betere kennis van het Evangelie en de uitbouw van een christelijke cultuur. Want ook dat ‘talent’ hebben we ontvangen: de ‘bekwaamheid’ om God lief te hebben en de naaste als onszelf.³⁷ Op dat fundament staat het katholiek onderwijs nog steeds gebouwd.³⁸

Het eerste wat op een parochie werd gebouwd, was meestal een school. In de buurt van de kerk en de pastorie staat in vele dorpen het klooster van de religieuze gemeenschap die een school heeft opgericht. Met grote edelmoedigheid is gewerkt aan een netwerk van katholiek onderwijs dat alle doelgroepen en leeftijden omvat: peuterscholen, kleuterscholen, basisscholen, scholen voor secundair onderwijs en

³⁵ Matteüs 25,20-21.

³⁶ Cfr. Vaticanum II in *Gravissimum educationis*, Verklaring over de christelijke opvoeding.

³⁷ Cfr. Marcus 12,28-34.

³⁸ We gebruiken de termen ‘katholiek onderwijs’, ‘katholieke school’ of ‘katholiek net’ in de technische betekenis, zoals in Vlaanderen algemeen gangbaar is.

voor buitengewoon onderwijs, hogescholen en universiteiten. Ze staan open voor al wie zich door het opvoedingsproject van een katholieke school aangesproken voelt en eraan wil meewerken. Dat opvoedingsproject kan niet willekeurig worden ingevuld, evenmin als het door een invulling kan worden opgeëist. Vanouds biedt het ruimte aan een verscheidenheid van benaderingen die samen de rijkdom van het katholieke net uitmaken. Als diocesaan beleid willen wij het volledige netwerk van katholieke scholen in ons bisdom ondersteunen.

Het onderwijs is een van de omvangrijkste domeinen waarop de kerkgemeenschap wil bijdragen tot het algemeen welzijn. Telkens opnieuw wordt in de samenleving nagedacht over de beste manier om onderwijs te geven en te organiseren. Welke pedagogische aanpak past het best bij deze kinderen? Welke onderwijsvorm maakt dat zo weinig mogelijk jongeren kansen missen of uitvallen? Hoe kunnen scholen en scholengemeenschappen zich organiseren om een volwaardig onderwijspakket in een regio te waarborgen? Hoe kunnen we tegemoetkomen aan de vraag naar extra scholen en klassen in regio's waar het kinderaantal opnieuw stijgt? Dat zijn vragen met een hoge actualiteitswaarde. Ze liggen maatschappelijk niet eenvoudig en zorgen geregeld voor politieke beroering. Vanuit een christelijk mens- en wereldbeeld wil het katholiek onderwijs zijn stem in het debat laten horen. Tegelijk wil het samen met alle betrokken diensten en overheden streven naar haalbare oplossingen.

Voor welke uitdagingen staat het katholiek onderwijs vandaag? De eerste en belangrijkste uitdaging heeft te maken met de opdracht van een katholieke school. Wij willen onderwijs aanbieden vanuit een christelijk mens- en wereldbeeld, met een eigen pedagogische aanpak en een eigen maatschappelijke inbedding. Schoolbesturen, ouders, leerkrachten en medewerkers hebben duidelijke verwachtingen op dat punt. Ze verlangen dat de katholieke school haar eigenheid behoudt en ervoor uitkomt. Tegelijk willen wij ons onderwijs aanbieden aan velen, als een dienst aan de samenleving. De meeste katholieke scholen zijn trouwens ontstaan vanuit de zorg om ook deze kinderen tot het onderwijs toe te laten die elders uit de boot vielen. Aan de democratisering van het onderwijs heeft het katholieke net een grote bijdrage geleverd. Juist hier zit nu de vraag: hoe kunnen in een katholieke school 'nabijheid' en 'verschil' of 'openheid' en 'eigenheid' samengaan?

In een gediversifieerde samenleving als de onze is dat geen eenvoudige opdracht. Vanuit een christelijk mens- en wereldbeeld mag 'eigenheid' niet uitmonden in afgrenzing of uitsluiting. We staan open voor alle kinderen en jongeren die voor onze school kiezen. Maar 'openheid' mag niet eindigen in een kleurloze 'neutraliteit'. Wij willen kinderen en jongeren opvoeden in een christelijke geest en met een christelijke levensstijl voor ogen. Het 'verschil' waar het in het Evangelie en de kerkgemeenschap over gaat, moet in een katholieke school tot uitdrukking kunnen komen. Als diocesaan beleid kiezen we voor het

model van de zogenaamde ‘dialogeschool’ waarin zowel een klare ‘eigenheid’ als een brede ‘openheid’ worden nagestreefd. Deze keuze heeft uiteraard maatschappelijke gevolgen. Ze vraagt om overleg en solidariteit tussen alle scholen en schoolbesturen van eenzelfde regio. In de schoot van het katholiek onderwijs is hierover al belangrijk denkwerk verricht.³⁹ De komende jaren zal daar verder op ingezet worden.

De katholieke school heeft een hefboomfunctie in de vorming van jonge christenen. Ze wil aan kinderen en jongeren het Evangelie leren kennen en bijdragen tot hun geloofsgroei. Zowel de ouders als de kerkgemeenschap stellen op dat punt verwachtingen in de katholieke school. Dat blijkt duidelijk uit de diocesane gespreksronde. Toch is enig realisme hier geboden. Enkel wanneer school, gezin, parochie en jeugdgroep constructief op elkaar inhaken, kan een kind of jongere groeien in geloof en kerkverbondenheid. In dat samenspel zitten vandaag barsten die niet zomaar te overbruggen zijn. Van hun kant proberen katholieke scholen het haalbare te doen. Wij zien dat vele scholen eerlijke inspanningen leveren om een schoolpastorale werking op te zetten. Ze doen dit door momenten van gebed en viering in te bouwen of door jongeren op te roepen tot een concreet engagement, onder meer door zogenaamde ‘sociale stages’. Uit de vele suggesties halen we twee werkpunten. Vooreerst is een nieuwe diocesane nota nodig over ‘vieren op school’, met voorstellen voor passende rituelen en vieringen. Daarnaast zijn nieuwe modellen nodig voor mogelijke dwarsverbindingen tussen school en parochie. Waar schoolteams en parochiemedewerkers samen op weg gaan, kunnen ze voor elkaar een meerwaarde betekenen en de geloofsgroei van kinderen en jongeren beter ondersteunen.

De leerkracht godsdienst heeft een belangrijke taak op school. We beseffen het te weinig: elke schooldag geven in ons bisdom en in alle netten van het onderwijs een paar duizend leerkrachten godsdienstles. In het basisonderwijs van het katholieke net is dat gewoonlijk de klasleerkracht, in de andere netten een leermeester. In het secundair en hoger onderwijs van alle netten geeft een vakleerkracht het vak godsdienst. Van deze leerkrachten wordt veel gevraagd, soms te veel. De parochie kijkt naar de ouders, de ouders naar de school en de school naar de godsdienstleerkracht. Maatschappelijk staat hun vak geregeld onder politieke of ideologische druk. Zelf staan de leerkrachten godsdienst in het spanningsveld tussen professionaliteit en persoonlijke geloofsbeleving of kerkbetrokkenheid. Vanwege de kerkgemeenschap verdient hun vak alle ondersteuning. Het is een onmisbare schakel in de groei van een jongere tot een volwassen mens en christen. Met de leerkrachten godsdienst zullen we nadenken over bijkomende kansen tot navorming, zowel op professioneel als persoonlijk vlak.

³⁹ Cf. onder meer L. BOEVE, *Katholieke universiteit: vier denkpijlers*, in *Ethische perspectieven* 10/4 (2000) 250-258; L. BOEVE, *God onderbreekt de geschiedenis. Theologie in tijden van ommekeer*, Kapellen, Pelckmans, 2006; D. POLLEFEYT (red.), *Identiteit in diversiteit. Inspiratie voor katholieke lerarenopleidingen*, Licap, 2009.

In verband met het vak godsdienst schuiven we twee bijzondere werkpunten naar voren. Beide zijn verbonden met de gediversifieerde context waarin we vandaag onderwijs organiseren. In het katholieke basisonderwijs leeft de vraag hoe de godsdienstles ook in de toekomst op een geïntegreerde manier kan gegeven worden. Verwachten we dat iedere klasleerkracht het vak godsdienst kan geven? Kunnen klasleerkrachten elkaar voor de godsdienstles in teamverband vervangen of bijstaan, zoals voor andere vakken al gebeurt? Welke gevolgen heeft dat voor de opleiding tot leerkracht in het katholieke basisonderwijs? In interdiocesaan verband zullen we deze vraag nader bekijken. Ook lijkt over het vak godsdienst een betere communicatie noodzakelijk, zowel naar de ouders als naar de samenleving. Bij de inschrijving in een katholieke school zouden ouders en leerlingen best een brochure ontvangen, waarin duidelijk gemaakt wordt hoe het vak godsdienst werkt, welke doelen het nastreeft, hoe de evaluatie verloopt, waarop een leerling van een andere levensbeschouwing of godsdienst mag rekenen en welke samenwerking met de ouders we verwachten. Die helderheid zou het vak en de leerkracht godsdienst ten goede komen. Ook daarvan zal werk gemaakt worden.

Meer dan een instelling is de school een gemeenschap. Dat is voelbaar wanneer een school samenkomt om feest te vieren of wanneer iemand op school getroffen wordt door een verlies of een ongeluk. Het samenspel tussen schoolbestuur, directie, leerkrachten en technisch personeel is een barometer voor de kwaliteit van een school. Samen vormen zij een kring van menselijke aandacht en pedagogische inzet rond de leerlingen. Samen bepalen ze hoe hoog ze de lat van de kwaliteit van hun school willen leggen. Dat geldt ook voor de identiteit van de school. Het christelijke opvoedingproject kan geen opdracht zijn van de godsdienstleerkracht of van de pastorale ploeg alleen. Het is een zaak van dialoog en van teamwork tussen alle medewerkers. Een katholieke school kan haar opvoedingsproject slechts neerzetten wanneer alle medewerkers zich er loyaal achter scharen en er hun schouders onder zetten. We roepen alle schoolteams op om aan het christelijke opvoedingsproject van hun school de nodige aandacht te schenken, om zich hierover te laten bevragen en nieuwe initiatieven te nemen. De diocesane pedagogische begeleidingsdienst zal hen hierbij ondersteunen.

Universiteiten en universitaire hogescholen geven niet enkel onderwijs, ze doen ook aan wetenschappelijk onderzoek. Dat onderzoek is een wezenlijk onderdeel van hun academische taak en hun maatschappelijke opdracht. In deze context komt de vraag naar de verhouding tussen ‘geloof’ en ‘wetenschap’ naar boven. Het is een vraag die in de geschiedenis al vaak wantrouwen, misverstanden of confrontaties heeft voortgebracht en dat nog doet. Vanuit een welbegrepen visie op beide, geloof en wetenschap, zou dat echter niet het geval moeten zijn. In de waarheidsvinding hebben beide hun eigen competentie en hun eigen grenzen. In een constructieve spanning kunnen ze elkaar uitdagen en verhelderen. Aan de ene kant kan het geloof een licht werpen op zinvragen die uit het wetenschappelijke onderzoek naar boven komen. Aan de andere kant kan de wetenschap het

geloof terzijde staan, het geloof dat zoekt naar verstandelijk inzicht en redelijke samenhang. Beide, geloof en wetenschap, hebben overigens als roeping de ontplooiing van de gehele mens te bevorderen en bij te dragen tot een grotere menswaardigheid. Daarop moeten beide getoetst kunnen worden. In de lijn van hun traditie en zending kunnen katholieke universiteiten en hogescholen daartoe een belangrijke bijdrage leveren. Als kerkgemeenschap willen wij hen daarin aanmoedigen.

W E R K P A D

1. De stem van het katholiek onderwijs laten horen in het maatschappelijke debat over opvoeding en onderwijs en meewerken aan haalbare oplossingen.
 2. Tussen alle betrokkenen het gesprek bevorderen over het model van de ‘dialogoschool’, waarin zowel een klare ‘eigenheid’ als een brede ‘openheid’ worden nagestreefd.
 3. Een nieuwe diocesane nota opstellen over ‘vieren op school’.
 4. Nieuwe modellen uitwerken voor mogelijke dwarsverbindingen tussen school en parochie.
 5. Met de betrokken diensten voorstellen uitwerken over de godsdienstles in het basisonderwijs en over de gevolgen daarvan voor de lerarenopleiding.
 6. Over het vak godsdienst een betere communicatie verzekeren met alle betrokkenen.
 7. Schoolteams aanzetten om na te denken over het christelijke opvoedingsproject van hun eigen school en om dat project in een gediversifieerde schoolcontext optimale kansen te geven.
 8. Initiatieven nemen opdat het katholieke onderwijsnet over de noodzakelijke gebouwen en infrastructuur kan blijven beschikken.
-

7

diaconie en zorg

Voor Jezus gaat er geen dag voorbij of hij trekt zich het lot van mensen aan. Tot over de grens van het doenbare: “Hij vroeg zijn leerlingen een bootje voor Hem gereed te houden vanwege de menigte, om niet onder de voet gelopen te worden. Want Hij had zoveel mensen genezen, dat iedereen die een kwaal had op Hem aandrong om Hem aan te raken.”⁴⁰ Jezus haalt de kansarme naar voren en radicaliseert de oproep tot solidariteit: “Want ik had honger en jullie hebben me te eten gegeven, ik had dorst en jullie hebben me te drinken gegeven, ik was vreemdeling en jullie hebben me opgenomen. Ik was naakt en jullie hebben me gekleed, ik was in de gevangenis en jullie kwamen naar me toe.”⁴¹ In het begin namen de eerste christelijke gemeenschappen de oproep van Jezus vrij letterlijk: “Er was immers niemand onder hen die gebrek leed, want allen die grond of huizen bezaten verkochten hun bezit, gingen met de opbrengst naar de apostelen, en legden die aan hun voeten. Daarvan werd uitgedeeld aan ieder, al naargelang hij nodig had.”⁴² Als er iemand is die de zorg voor mensen niet mag ontlopen, dan is het de kerkgemeenschap.⁴³ Bij liturgie en verkondiging hoort diaconie: de werken van barmhartigheid en de inzet voor gerechtigheid.

‘Ook voor die’: zo zou je ‘diaconie’ kunnen vertalen. ‘Ook voor die’ kinderen moet aangepast onderwijs ingericht worden. ‘Ook voor die’ zieken moet de gezondheidszorg toegankelijk zijn. ‘Ook voor die’ vreemdelingen moet gastvrijheid bestaan. ‘Ook voor die’ werkzoekenden moet een arbeidsplaats gecreëerd worden. ‘Ook voor die’ personen met een beperking moet een volwaardig leven mogelijk zijn. ‘Ook voor die’ veroordeelden moet re-integratie mogelijk zijn. ‘Ook voor die’

⁴⁰ Marcus 3,9-10.

⁴¹ Matteüs 25,35-36.

⁴² Handelingen 4,34-35.

⁴³ Cfr. Pauselijke Raad voor Rechtvaardigheid en Vrede, *Compendium van de sociale leer van de kerk*, Licap, Brussel, 2004.

kansarmen moet sociale ondersteuning voorzien worden. In alle tijden heeft de kerkgemeenschap geprobeerd, met vallen en opstaan, om ‘ook voor die’ mensen de nodige zorg aan de dag te leggen en daartoe initiatieven te nemen. Zij heeft die zorg ontwikkeld langs twee wegen die elkaar vaak ontmoeten: de weg van de professionaliteit en de weg van het vrijwilligerswerk.

Zorgvoorzieningen

De kerkgemeenschap heeft een pioniersrol gespeeld in de gezondheidszorg en het welzijnswerk. Tal van ziekenhuizen, woon- en zorgcentra en huizen voor bijzondere jeugdzorg of personen met een handicap ontstonden in de schoot van de kerkgemeenschap. Religieuze gemeenschappen namen het voortouw in de uitbouw van deze zorgvoorzieningen. Ondertussen droegen zij de verantwoordelijkheid ervoor grotendeels aan leken over. In het spoor van hun stichters werken deze christelijke zorgvoorzieningen aan een eigen spiritualiteit en beroepsethiek. Ook blijven ze zoeken naar wat een prioritaire keuze voor de zwaksten vandaag kan betekenen. Omwille van deze christelijke verbinding willen we als diocesane kerkgemeenschap betrokken blijven in de sector van de zorgvoorzieningen. We kiezen ervoor om de bestaande netwerken rond deze zorgvoorzieningen te bekrachtigen en verder te ondersteunen.

Zoals andere maatschappelijke sectoren staan de zorgvoorzieningen in een groeiende spanning tussen economische haalbaarheid en menselijke optimalisatie, tussen zakelijkheid en barmhartigheid. Onder druk van de markt komt de klemtoon steeds meer te liggen op regelgeving, efficiëntie en productiviteit. Niet elke wens van de zorgvrager kan ingewilligd worden. In deze spanningsverhouding worden de zorgverleners uitgedaagd om ethisch verantwoorde keuzes te maken. Elke ethische beslissing kleeft echter aan de huid van de zorgverlener zelf. Een zorgverlener kan zijn professionele en zijn persoonlijke leven immers niet zomaar uit elkaar halen. Dat zou trouwens ook niet goed zijn. Ethisch handelen begint met je persoonlijk te engageren in de professionele beslissingen die je neemt. Met de zorginstellingen willen we meewerken aan de ethische invulling van een menswaardige zorg, gedragen door een christelijk mens- en wereldbeeld.

In de totaalzorg voor mensen neemt de aandacht voor spiritualiteit een bijzondere plaats in. Menselijkheid heeft immers ook en vooral te maken met zingeving, innerlijkheid en godsdienstigheid. Uiteraard is dat in de eerste plaats een opdracht voor het volledige zorgteam. Vele zorgverleners laten hun geloof meespreken in de manier waarop ze dag aan dag met zorgvragers omgaan. Tegelijk zijn in tal van zorgvoorzieningen pastores actief. Ze zijn opgeleid om een professioneel pastoraal aanbod te doen en daartoe gemandateerd door de diocesane overheid. Ze staan ter beschikking van zowel zorgverleners als zorgvragers. Ze houden rekening met de multireligieuze en multiculturele context waarin ze werken. Ze kunnen het beleid en de medewerkers ondersteunen in de

omgang met ethische vragen. Vanuit hun taak kunnen ze ook bijdragen tot een breed gedragen spiritualiteit op alle niveaus van de zorginstelling. We dringen erop aan dat de spirituele zorg integraal deel blijft uitmaken van de totaalzorg in zorgvoorzieningen. Tevens pleiten we ervoor dat zorgvoorzieningen hiervoor een beroep doen op professionele pastores.

Armoede en solidariteit

Niet alle noden kunnen in zorgvoorzieningen opgevangen worden. De ergste kansarmoede, uitsluiting of eenzaamheid zit trouwens niet in de zorgvoorzieningen. Ze zit verscholen in onze dorpen, steden en agglomeraties, achter de muren van onze welvaartsmaatschappij. Ze is niet of amper omkaderd door professionele zorgverleners maar rekent op de spontane solidariteit van mensen uit de buurt. Op dit punt hebben onze plaatselijke gemeenschappen een bijzondere opdracht. Ze bestaan ‘ook voor die’ mensen. Misschien wel op de eerste plaats.

Parochies en bewegingen beschikken vaak over meerdere werkgroepen die aandacht hebben voor oude of nieuwe noden, zoals kansarmoede, werkloosheid, alcohol- of drugsverslaving. Ze organiseren ziekenbezoek, vervoer van blinden, gratis maaltijden, taallessen voor allochtonen of juridische en administratieve bijstand voor kansarmen. Samen met anderen staan ze in voor een kinder- en jongerentelefoon, een zelfmoordlijn, een welzijnsschakel, een sociaal atelier, een sociale kruidenier of een winkel voor tweedehandskleding. Al deze initiatieven zijn een uitdrukking van de zorg die mensen voor elkaar dragen, meestal op vrijwillige basis. Ze maken integraal deel uit van het parochiale leven. Wie de vitaliteit van een parochie in kaart wil brengen, kan dat netwerk van zorg niet over het hoofd zien. Naarmate de kloof tussen rijk en arm groter wordt, zal de nood aan dat netwerk toenemen. We willen onze parochies en plaatselijke gemeenschappen aanmoedigen in dat engagement. We doen de aanbeveling dat in alle pastorale eenheden een ‘antennegroep’ zou bestaan om plaatselijke noden te onderkennen en aan te pakken.

In hun sociaal engagement kunnen christelijke gemeenschappen best samenwerken met de overheid en het maatschappelijke middenveld. Vaak is de nood zo groot of acuut dat alleen samenwerking een uitweg kan bieden. Religieuze of levensbeschouwelijke verschillen mogen de gezamenlijke inzet voor een menswaardige samenleving niet verhinderen. In deze samenwerking kunnen gelovigen en andersdenkenden trouwens van elkaar leren. Rond de sociale werktafel groeit gewoonlijk meer verbondenheid en wederzijds begrip dan rond de ideologische discussietafel. Hierop komen we in het laatste hoofdstuk terug.

Om praktische redenen worden pastorale taken en bevoegdheden verdeeld onder verschillende pastores en medewerkers. Naast voordelen heeft deze

verdeling ook nadelen. Ze kan leiden tot een onrechtmatige scheiding tussen medewerkers met een bevoegdheid voor verkondiging of liturgie enerzijds en medewerkers met een bevoegdheid voor diaconie anderzijds. Nochtans horen verkondiging, liturgie en diaconie wezenlijk bij elkaar. Ze roepen elkaar op en versterken elkaar. Eucharistie en voetwassing hebben elkaar nodig. Jezus heeft ze ons dezelfde avond in een ritueel als opdracht meegegeven. Wij kiezen ervoor om, bij de taakverdeling onder pastores, de drie taken van verkondiging, liturgie en diaconie zoveel mogelijk bij elkaar te houden. In dezelfde lijn pleiten we ervoor om pastores uit de territoriale en de categoriale pastoraal nauwer te laten samenwerken. Samen dragen ze de pastorale verantwoordelijkheid voor zowel de verkondiging, de liturgie als de diaconie in eenzelfde regio. Samen met de pastores zullen we voorstellen uitwerken om deze onderlinge samenwerking te bevorderen.

Nog even terug naar het Evangelie. Jezus maakt van de zorg van mensen voor elkaar een opdracht voor iedere christen. Solidariteit begint kleinschalig, op de maat van wat niemand kan weigeren: “Want ik had honger en jullie hebben me te eten gegeven, ik had dorst en jullie hebben me te drinken gegeven.” Na dat woord kan niemand nog zijn kop in het zand steken. Wie is de mens die jij helpt? Ik wil iedere gelovige van ons bisdom oproepen, van de jongste tot de oudste, om op die vraag een antwoord te zoeken: ‘Wie is de mens die jij helpt?’. Vanaf de eerste communie tot aan de ziekenzalving zou iedere christen op die vraag een antwoord moeten kunnen geven. Deze vraag is niet enkel belangrijk omdat mensen hulp nodig hebben. Ze is eerst en vooral belangrijk voor wie hulp biedt. Helpen maakt een andere mens en een andere christen van ons. Niets verandert een mens zozeer als de hulp die hij of zij vrijwillig aan een ander biedt. In de gevende relatie zit een vreugde en een voldoening verborgen die alleen daar te vinden is.⁴⁴ Het is niet de gemakkelijkste maar wellicht de meest geschikte plaats om te groeien als leerling van Jezus en om de vreugde van het Rijk Gods te smaken. Als we willen bijdragen tot de zelfontplooiing en het geluk van kinderen, jongeren of volwassenen, mogen we daarover niet zwijgen. Voor ons is het een beleidskeuze om in catechese en verkondiging de vraag centraal te plaatsen: ‘Wie is de mens die jij helpt?’.

Aan het begin van dit hoofdstuk zegden we dat diaconie alles te maken heeft met het opkomen ‘ook voor die’ mensen. De verantwoordelijkheid van de christelijke gemeenschap gaat echter verder dan hulpverlening of ondersteuning. Ze gaat ook over het voorkomen van alle vormen van uitsluiting. Vanuit een christelijk mens- en wereldbeeld moeten we kritisch blijven kijken naar onze wereld en, waar nodig, de vinger op de wonde leggen. Beantwoordt de gang van zaken in deze wereld aan het masterplan van de Schepper en aan de waardigheid van de mens? Het scheppingsverhaal heeft het over een Schepper, een wereld, een mensheid en een verantwoordelijkheid. Aan alle mensen samen is het gebruik van

⁴⁴ Cfr. de woorden van Jezus die Paulus herhaalt in Milete: “In alles heb ik u laten zien dat men zo, door hard te werken, de zwakken moet helpen, gedachtig de woorden van de Heer Jezus, die zelf heeft gezegd: ‘Het is zaliger te geven dan te ontvangen.’” (Handelingen 20,35)

en de zorg voor de schepping toevertrouwd. Voor alles is in het scheppingsverhaal ruimte behalve voor uitsluiting. Wat is daarvan overgebleven? Wat gaat daar tegenin? Die kritische vraagstelling kan de Kerk niet naast zich neerleggen. Ze behoort tot de kern van haar zending.⁴⁵ Diverse groepen en bewegingen houden deze vraagstelling in de kerkgemeenschap levend. Ze komen op tegen oude en nieuwe vormen van onrechtvaardigheid. Ze zetten zich in voor vrede en solidariteit op internationaal vlak. Ze ijveren voor het behoud van de aarde en voor de instandhouding van het milieu. Om meer gewicht in de schaal te leggen, vormen ze netwerken met andere groepen en bewegingen, over levensbeschouwelijke grenzen heen. We willen de inzet van deze groepen en bewegingen inschrijven in het werkplan van onze diocesane gemeenschap.

⁴⁵ Cfr. Vaticanum II over het sociaal-economische leven, de zorg voor de vrede en de volkerengemeenschap en de uitbouw van de internationale gemeenschap in: *Gaudium et Spes*, 63-90.

W E R K P A D

1. De zorgvoorzieningen en hun netwerken steunen in de uitbouw van een kwalitatieve dienstverlening, gedragen door een christelijk mens- en wereldbeeld.
 2. Opkomen voor de spirituele dimensie als onderdeel van de totaalzorg in zorgvoorzieningen; pleiten voor pastores in zorgvoorzieningen en voor hun groei in deskundigheid.
 3. Kritisch waken over de menswaardigheid van de zorgverlening, meer bepaald door het tegengaan van elke vorm van uitsluiting.
 4. De oprichting en werking van een ‘antennegroep’ aanmoedigen in elke pastorale eenheid om concrete noden te onderkennen en aan te pakken.
 5. De eenheid van verkondiging, liturgie en diaconie bevorderen, onder meer in de benoeming en taakomschrijving van pastorale medewerkers.
 6. Alle gelovigen, van kind tot oudere, vertrouwd maken met de vraag ‘Wie is de mens die jij helpt?’
 7. Vrijwilligerswerk aanmoedigen als een weg van zelfontplooiing en vreugde voor wie zich engageert.
 8. De werking ondersteunen van groepen en bewegingen die vanuit een gelovig perspectief opkomen voor rechtvaardigheid, solidariteit en heelheid van de schepping.
-

8 van 'leerlingen' naar 'medewerkers'

Wat is het eerste dat Jezus doet in Galilea? De evangelist Marcus is duidelijk: Hij roept leerlingen bij zich, die zijn medewerkers zullen worden: “Toen Hij eens langs het meer van Galilea liep, zag Hij Simon en Simons broer Andreas op het meer hun netten uitgooien. Want het waren vissers. Jezus sprak hen aan: ‘Kom achter Mij aan, en ik zal maken dat je vissers van mensen wordt.’”⁴⁶ Jezus is geen eenzame profeet, geen zonderlinge filosoof of mysticus. Hij wil bij de mensen zijn en met hen zijn zending volbrengen. Hij roept ze, neemt ze met zich mee, vormt ze en stuurt ze uit. Ze krijgen zijn vertrouwen. Ze moeten op hun beurt ‘vissers van mensen’ worden: bekwaam om mensen op te tillen uit alles wat hen vernedert of verstikt. Dat is nog steeds een primaire taak van de Kerk: mensen roepen, vormen en begeleiden om het dienstwerk van Jezus verder te zetten. Leerlingen tot medewerkers en getuigen maken. Hoe willen we deze taak in ons bisdom ter harte nemen?

Roeping

Iedere christen is geroepen om Jezus te volgen. Die roeping kan heel diverse vormen aannemen, volgens de eigen familiale, sociale of professionele levenssituatie. In iedere levenssituatie kan Jezus een weg openen om Hem te ontmoeten, Hem te dienen en van Hem te getuigen. Een roeping is trouwens geen vlucht. Het is met twee voeten gaan staan en blijven staan op de plaats waar Jezus en de mensen je nodig hebben. Die plaats kan heel discreet zijn, bijna anoniem. Ze kan ook heel expliciet zijn, gekoppeld aan een publiek dienstwerk. Overal kunnen christenen voor zichzelf en anderen het verschil maken door de manier waarop ze hun persoonlijke roeping aanvaarden en gestand doen. Zonder dat brede

⁴⁶ Marcus 1,16-17.

roepingsbesef maakt onze kerkgemeenschap weinig kans op een betekenisvolle aanwezigheid in de samenleving. In de komende jaren zullen we daarvoor de nodige aandacht vragen.

Een roeping raakt iemand niet aan de oppervlakte. Zij raakt hem of haar diep, daar waar de wortels van het leven liggen. Een roeping kan enkel voortkomen uit de kwaliteit van een persoonlijke ontmoeting, de aantrekkingskracht van inspirerende figuren, de stilte van gebed en bezinning of de zoektocht naar een authentiek engagement. Roeping is bovendien geen puur individueel gebeuren. Gelovigen kunnen elkaar attent maken op Gods appel. Zij kunnen de erkenning van een roeping bij elkaar zowel versterken als kapotmaken. Hier staat onze kerkgemeenschap voor een beslissende opdracht. Een opdracht die vandaag met veel onwennigheid en twijfel omgeven is, hoewel ze recht uit het Evangelie komt. Hoe kunnen wij mensen helpen hun eigen roeping te vinden en de moed om er mee aan de slag te gaan? Roepingenpastoraal mag ongetwijfeld een meer geprofileerde plaats op onze agenda krijgen.

We lezen er gemakkelijk overheen: Jezus roept mensen die al voor een loopbaan gekozen hebben. Hij roept vissers die voor de rest van hun leven visser hadden kunnen blijven. Roeping door Jezus of door de kerkgemeenschap is vaak een ‘tweede’ roeping of een ‘nieuwe’ keuze in het leven. Vandaag is dat opnieuw duidelijker dan vroeger. Je roeping kennen en volgen aan de leeftijd van een eerste studie- of levenskeuze is uiteraard mogelijk. Het is van alle tijden en gebeurt ook bij ons. Gelukkig maar. Toch kiezen velen pas in een tweede levensfase om een engagement in de Kerk of de samenleving op zich te nemen. Halverwege hun actieve loopbaan komen ze op een keerpunt en krijgt hun leven een nieuwe wending. Wanneer we spreken over roeping moeten de ‘vissers’ in beeld blijven: mannen of vrouwen die zich in een tweede moment door Jezus of de kerkgemeenschap voor een nieuwe taak laten aanspreken.

Om het thema roeping op de agenda te plaatsen, zal een nieuwe werkgroep voor roepingenpastoraal worden opgericht. De opdracht van deze werkgroep zal erin bestaan om ontmoetingsplaatsen te scheppen waar de thematiek van roeping en engagement uitdrukkelijk ter sprake kan komen. Belangstellenden moeten er kunnen kennismaken met een diversiteit aan taken en opdrachten. Ze moeten er ook begeleiding kunnen ontvangen in de groei naar een beslissing. Binnen de bredere context van roeping zal deze werkgroep een bijzondere aandacht besteden aan de roeping tot priester en de roeping tot het godgewijde en religieuze leven. Ze zal daarbij oog hebben voor mogelijke vormen van internationale samenwerking. Wij geloven immers dat de Heer mensen roept over alle grenzen heen. Het land van de roeping is zo breed als het Rijk van God.⁴⁷

⁴⁷ Het seminariehuis Amandus, Tabakvest 118, 2000 Antwerpen, zal hierin een belangrijke rol spelen.

Opleiding en vorming

In deze paragraaf willen we het hebben over de opleiding en vorming van onze medewerkers in de pastoraal. 'Navolgen' en 'voorgaan' liggen in elkaars verlengde: alleen wie zelf een leerling van Jezus probeert te zijn, kan anderen daarin bijstaan. Dat heeft gevolgen voor de opleiding en de vorming van onze medewerkers. Die moet zowel een persoonlijk als een professioneel luik omvatten.⁴⁸

Wat de professionele vorming betreft, moeten wij bedacht zijn op een aantal belangrijke verschuivingen. Vroeger kon de Kerk rekenen op een kader dat vooral bestond uit priesters, religieuzen en lekenpastores die een brede persoonlijke opleiding genoten hadden en voltijds ter beschikking stonden. Ze volgden allen een gelijkaardig vormingstraject en kwamen nadien op zeer uiteenlopende plaatsen terecht. Vandaag is het anders. Medewerkers stellen zich ter beschikking voor een taak in de Kerk in combinatie met een gezins- of beroepsleven. Ze willen best een deeltaak op zich nemen zonder echter de volledige verantwoordelijkheid voor een plaatselijke gemeenschap te moeten dragen. Deze verschuiving heeft ingrijpende gevolgen voor hun opleiding en vorming.

Meer dan vroeger moeten we uitgaan van de taak die iemand wil uitoefenen. Welke competenties moet deze persoon ontwikkelen om vruchtbaar en vreugdevol in die bepaalde taak te staan, als professionele of semi-professionele medewerker? Een aanpassing in de richting van een vorming 'op maat' dringt zich op. Dat vraagt om concepten als een modulair vormingsaanbod, een persoonlijk vormingstraject, de erkenning van elders behaalde competenties, een training on the job, een persoonlijke begeleiding en de kans tot levenslang leren. In die richting zullen we ons vormingsaanbod aanpassen. Deze aanpassing zal gebeuren in overleg met de sectoren waarvoor de opleidingen bedoeld zijn. Bovendien zal elke sector zijn aanwervingsbeleid op deze visie afstemmen.

Belangrijk is dat het opleidings- en vormingsaanbod zich ontwikkelt binnen de driehoek van de persoonlijke identiteit van de medewerker (als gelovige), zijn of haar professionele identiteit (als pastor of deelverantwoordelijke) en zijn of haar institutionele identiteit (als lid en gemandateerde van de Kerk). Een medewerker moet zicht krijgen op de wisselwerking tussen deze drie componenten in zijn of haar leven. Het is immers de bedoeling dat een medewerker niet enkel bepaalde inzichten of vaardigheden verwerft maar door die inzichten en vaardigheden ook zelf geraakt of gedreven wordt en ze ontplooit in verbondenheid met de kerkgemeenschap die hij of zij vertegenwoordigt. De samenhang van deze driehoek moet in de opleiding bevorderd en getoetst worden.

⁴⁸ Cfr. Vaticanum II over de vorming van priesters in: *Optatam totius*, Decreet over de priesteropleiding; over de pastorale vorming van leken gelovigen in: *Apostolicam actuositatem*, Decreet over het lekenapostolaat, 28-32.

Het bisdom is op de eerste plaats zelf verantwoordelijk voor de opleiding en vorming van zijn medewerkers. Om de coherentie van ons diocesaan vormingsaanbod te versterken, zullen alle vormingsactiviteiten zoveel mogelijk op een campus worden samengebracht, meer bepaald op het TPC.⁴⁹ In functie van dat vormingsaanbod zullen we de bibliotheek van het Diocesaan Seminarie op dezelfde campus behouden en verder uitbouwen. Toch kunnen we niet alle vorming zelf blijven aanbieden. Financieel is dat niet haalbaar en kwalitatief niet wenselijk. Voor de verruiming van ons diocesaan vormingsaanbod zullen we streven naar samenwerking met externe partners, gespecialiseerd in de opleiding voor bepaalde theoretische competenties of praktische vaardigheden. Deze medewerking van buitenaf kan ons vormingsaanbod vernieuwen en verbreden.

Begeleiding

Soms hebben medewerkers de indruk dat ze wel vertrouwen krijgen en een stevig pak werk maar dat ze amper begeleid worden. Vooral de persoonlijke begeleiding laat vaak te wensen over. Nochtans is die van groot belang. Pastoraal is geen neutrale bezigheid. Het doet iets met je. Het laat je niet los. Je komt in nauw contact met de vreugde en het verdriet van mensen. Je staat midden het spanningsveld van een plaatselijke gemeenschap. Je botst op vragen die zowel met de samenleving als met de Kerk te maken hebben. Je krijgt steeds meer taken toebedeeld terwijl de medewerkers schaarser worden. Je eigen geloofsleven is onderhevig aan emotionele schommelingen. De combinatie van pastoraal met een gezins- en beroepsleven is niet eenvoudig. Dat alles kun je niet in je eentje verwerken. Kortom: wie zorgt voor de zorgers?

Meerdere symptomen wijzen op lacunes in dat domein. Op het gebied van supervisie of intervisie moet nog veel gebeuren. Ook op het gebied van functioneringsbeleid en begeleiding. Vanuit verschillende hoeken wordt aangedrongen op een betere ondersteuning en begeleiding van wie zich vandaag in de Kerk engageren. Zoals voor andere beroepen met een sterk sociale dimensie al lang de regel is, moet de Kerk verder werken aan een systeem van verplichte begeleiding en navorming. Aan de verantwoordelijken voor de begeleiding van priesters, diakens en pastoraal werk(st)ers zal gevraagd worden een nieuw concept van in-service-begeleiding uit te werken. Het streefdoel moet zijn dat iedere medewerker weet tot wie hij of zij zich kan richten voor gesprek, ondersteuning en begeleiding, zowel op professioneel als persoonlijk vlak.

Om zich goed te voelen in hun werksituatie willen medewerkers een klare kijk hebben op hun functie- en taakomschrijving; wat wordt van hen verwacht en wat niet, wanneer zijn ze van dienst en wanneer niet, wie is hun opdrachtgever en wie niet. Ze willen weten welke afspraken ze kunnen maken met hun partner, hun gezinsleden en eventueel met een andere werkgever. Uitgerekend in de Kerk

⁴⁹ Theologisch en Pastoraal Centrum van het Bisdom Antwerpen (TPC, Groenenborgerlaan 149, 2020 Antwerpen).

hoor je te vaak zeggen: 'vandaag geef je een hand, morgen nemen ze je arm'. Dat geeft medewerkers geen goed gevoel en het schrikt vooral nieuwe kandidaten af. Meer dan vroeger vragen medewerkers bij hun benoeming om een duidelijke omschrijving van hun functie en een heldere oplistings van hun taken. Trouwens, hoe meer de pastoraal een zaak van teamwork wordt, hoe belangrijker duidelijke afspraken tussen de medewerkers zijn. Uiteraard is de Kerk niet zomaar te vergelijken met een bedrijf. Al was het maar omdat de overgrote meerderheid van onze medewerkers vrijwilligers zijn. Toch heeft ook de Kerk behoefte aan een doelmatig personeelsbeleid.

Hoe bijzonder de Kerk als gemeenschap of organisatie ook is, ze werkt met en voor gewone mensen. De uitdrukking 'niets menselijks is ons vreemd' geldt uiteraard ook voor de Kerk. Als we op problemen stoten, willen we ze niet onder de mat vegen. We benoemen ze en pakken ze aan. Ongetwijfeld kan de Kerk leren van de manier waarop bedrijven en organisaties met situaties van menselijke beperktheid omgaan.

Medewerkers die geconfronteerd worden met burn-out, psychische problemen, een verslaving of een gedragsprobleem moeten een beroep kunnen doen op een vakkundig zorgteam. Voor ons bisdom zal binnenkort een nieuw zorgteam worden samengesteld.

Conflicten horen bij het leven, ook in de Kerk. Het kerkelijke weefsel wordt steeds complexer. Medewerkers nemen vaker een deeltaak op zich. Op tussenniveau wordt het netwerk van verantwoordelijken dunner. Dat alles verhoogt de kans op spanningen en conflicten. Om te bemiddelen bij conflicten zullen voor ons bisdom enkele bemiddelaars worden aangeduid. Zowel de betrokken partijen als de kerkelijke overheid zullen op hen een beroep kunnen doen.⁵⁰

Onze bijzondere aandacht moet uitgaan naar de priesters, diakens of lekenpastores op rust. Wie de hitte van de dag heeft doorstaan, heeft recht op een verzorgde oude dag. Uit pastorale noodzaak blijven vele medewerkers in dienst tot lang na de normale pensioenleeftijd. Nadien hebben ze het soms moeilijk een gepaste woonplaats of zorgomgeving te vinden. Vereenzaming is een sluipend gevaar. Hoe kunnen wij medewerkers proactief begeleiden in hun oudedagvoorziening? In ons bisdom bestaat een werkgroep die deze vragen opvolgt. In de komende jaren zullen we opzet en werkwijze van deze werkgroep nader bekijken en bijstellen.

Kostenplaatje

Het dient gezegd: veruit de meeste financiële middelen van het bisdom gaan naar de vorming, navorming, ondersteuning en begeleiding van onze

⁵⁰ De dienstverlening van deze bemiddelaars zal vanaf begin 2013 operationeel zijn.

medewerkers. De lat van ons vormingsaanbod ligt nu op de hoogte van onze financiële mogelijkheden. Aan de ene kant zullen we moeten nadenken over een mogelijke herschikking of bijsturing van het bestaande aanbod. Aan de andere kant maakt deze visietekst duidelijk dat nieuwe en bijkomende initiatieven nodig zijn. Voor extra financiële middelen zullen we een beroep doen op onder meer projectgebonden sponsoring.

W E R K P A D

1. De roepingenpastoraal een meer geprofileerde plaats geven op onze agenda.
 2. Mensen aanspreken en vormen die in een tweede levensfase een taak in de Kerk of de pastoraal op zich willen nemen.
 3. Christelijke gemeenschappen stimuleren om een bijzondere aandacht te besteden aan de roeping tot priester en de roeping tot het religieuze leven.
 4. Een bijsturing van ons vormingsaanbod in de richting van een vorming 'op maat', in overleg met de sectoren waarvoor deze opleidingen bedoeld zijn.
 5. De bundeling en coördinatie van ons diocesaan vormingsaanbod op een locatie, het TPC.
 6. Ons diocesaan vormingsaanbod aanvullen en verruimen, zo mogelijk in samenwerking met externe partners.
 7. Voor onze medewerkers een nieuw concept van in-service-begeleiding uitwerken, zowel op professioneel als persoonlijk vlak.
 8. Werken aan een doelmatig personeelsbeleid, onder meer wat de invulling en afgrenzing van bepaalde opdrachten betreft.
 9. De samenstelling van een zorgteam waarop pastores of medewerkers wanneer nodig een beroep kunnen doen.
 10. De aanduiding van bemiddelaars om bij conflicten te bemiddelen en minnelijke schikkingen te helpen zoeken.
 11. Pastores en medewerkers proactief begeleiden in de voorbereiding van hun oudedagvoorziening.
 12. Financiële middelen aantrekken voor de vorming, navorming en begeleiding van medewerkers, eventueel via projectgebonden sponsoring.
-

9 dialoog en samenwerking

In een van zijn belangrijkste onderrichtingen, de bergrede, zegt Jezus tot zijn leerlingen: “Jullie zijn het zout van de aarde. Maar als het zout krachteloos wordt, waar moet je dan mee zouten?” en ook “Jullie zijn het licht van de wereld. (...) Je steekt een lamp niet aan om ze onder de korenmaat te zetten, maar je zet ze op de kandelaar, en dan schijnt ze voor allen in huis.”⁵¹ ‘Zout van de aarde’ en ‘licht van de wereld’: het klinkt stoer en aanmatigend. Alsof Jezus een keurgroep van sterke figuren en geslaagde leiders voor zich ziet. Niets is minder waar. De mensen die Jezus volgen, komen uit het gewone volk. Ze voelen zich zwak tegenover de politieke en religieuze leiders van het ogenblik. Ze worden gekleineerd en van allerlei kwaad beticht. Jezus moet hen troosten en bemoedigen. Ook met weinigen kunnen ze het verschil maken, zegt Hij: zoals zout in voedsel of een olielamp in huis. Zolang ze hun eigenheid maar bewaren en zich niet verstoppen. Over de meerwaarde van een minderheid, daarover gaat het in het Evangelie.

Hoe kijken wij als kerkgemeenschap naar de samenleving en naar onze plaats erin? Onze samenleving is niet volmaakt maar ze is wel de ‘onze’. We hebben mee geschreven aan de geschiedenis van ons land en van ons volk. We hebben samen gelukkige en moeilijke tijden doorgemaakt. Elke golfslag in de samenleving heeft ook de Kerk beroerd, en omgekeerd. Als een loyale partner willen we blijven meewerken aan de toekomst van onze maatschappij. Macht kan daarbij niet het richtsnoer zijn, wel competentie en dienstvaardigheid. In dialoog en met een open vizier willen we bijdragen tot het welzijn van allen. In de tegensprekelijkheid van het publieke debat willen we onze stem laten horen, zonder pretentie maar ook zonder schroom. Waar samenwerking mogelijk is, geven we daaraan de voorkeur.

⁵¹ Cfr. de bergrede: Matteüs 5,1-16.

Christenen kunnen hun maatschappelijke verantwoordelijkheid op diverse manieren invullen. Er bestaat immers geen exclusief model van christelijk engagement. Sommigen verkiezen hun roeping als christen te behartigen in de anonimiteit van een professioneel of sociaal leven. Anderen willen op een meer expliciete wijze uitdrukking geven aan hun christelijke inspiratie. Weer anderen verbinden hun inzet als christen met een beroepsmatig of vrijwillig engagement in het zogenaamde ‘christelijke middenveld’: instellingen, organisaties of bewegingen die een eigen dienstverlening in de samenleving ontwikkelen vanuit een christelijk mens- en wereldbeeld. Al deze wegen van christelijk engagement willen we vanuit de kerkgemeenschap steunen en voeden. Daar verwerven mensen een beroepservaring en een terreinkennis die onontbeerlijk zijn om de christelijke boodschap te vertalen naar onze samenleving. Samen met hen willen we nadenken over het betekenisvolle ‘verschil’ dat het Evangelie in deze wereld kan uitmaken en hoe de Kerk daartoe kan bijdragen.

We hebben ervoor gekozen om elk hoofdstuk van deze visietekst te beginnen met een verwijzing naar het woord en het voorbeeld van Jezus Christus. Dit betekent niet dat wij als christenen een apart of wereldvreemd verhaal willen schrijven. Integendeel. Wij geloven dat God ook spreekt door de ontwikkelingen, vereisten of verlangens die onze wereld beroeren. Het Tweede Vaticaans Concilie spreekt over de ‘tekenen van de tijd’.⁵² Deze tekenen geven hun betekenis niet zomaar prijs. Ze zijn vaak verward en tegenstrijdig. Aan de ene kant zijn er tekenen die wijzen op een groeiende zuigkracht van het ‘ieder voor zich’. We kennen de gevolgen: een steeds diepere kloof tussen rijk en arm, de internationale schulden crisis, gewapende conflicten, stromen van migranten en de uitputting van het milieu. Aan de andere kant zijn er tekenen die wijzen op een groeiende onderstroom van solidariteit, sociale rechtvaardigheid, mensenrechten en ecologische duurzaamheid. In het labirint van deze tegenstrijdige ontwikkelingen moet de samenleving haar weg vinden. De Kerk wil een bondgenoot zijn in deze zoektocht. We geloven dat het Evangelie een verhelderend licht kan werpen op de keuzes die we moeten maken. Het licht van het Evangelie en het licht van de rede liggen in elkaars verlengde.⁵³ De grondslagen van de christelijke ethiek liggen trouwens in de redelijkheid en de universaliteit van het goede handelen. Langs de weg van de dialoog willen wij bijdragen tot meer menswaardigheid om ons heen.

Onze samenleving heeft haar inheems karakter verloren. Vooral in grootstedelijke agglomeraties is het sociale weefsel grondig veranderd. Geen school, bedrijf, zorgvoorziening, warenhuis of restaurant of er leven dagelijks mensen uit diverse culturen en godsdiensten met of naast elkaar. Hoe kijken wij als plaatselijke kerkgemeenschap naar deze nieuwe sociale realiteit? Hoe zien wij onze taak in de opbouw van een multiculturele en multireligieuze samenleving? Het is duidelijk dat in onze kerkgemeenschap diverse en soms tegenstrijdige

⁵² Cfr. Constitutie *Gaudium et Spes*, nr. 4 en 11.

⁵³ Cfr. Constitutie *Gaudium et Spes*, nr. 36.

opvattingen hierover bestaan. Dat is ook begrijpelijk. Het vraagstuk van de interculturele en interreligieuze samenleving is niet eenvoudig. Nationaal en internationaal brengt het de nodige deining en discussie voort. Toch is er voor christenen een ondergrens die wij niet willen verlagen. Vooreerst: in een christelijk mens- en wereldbeeld kan geen plaats zijn voor uitsluiting. Het christendom heeft het over een God, een wereld, een mensheid, een opdracht om de aarde te bevolken en te beheren. Ethisch primeert deze gemeenschappelijkheid op alle vormen van zelfbescherming of eigenbelang. Vervolgens: in alle tijden heeft de kerkgemeenschap zich in haar instellingen en organisaties dienstbaar opgesteld tegenover vriend en vreemde, gelovige en ongelovige. Onze dienstverlening zou haar geloofwaardigheid verliezen, indien zij zich liet leiden door particularisme. Tot slot: als christelijke gemeenschap willen wij meewerken aan de opbouw van een samenleving waarin burens elkaar verstaan, jongeren met elkaar opschieten, gemeenschappen elkaar wederzijds verrijken, gelovigen en ongelovigen respectvol met elkaars gewetensvrijheid omgaan.⁵⁴ We nodigen onze parochies, scholen, zorginstellingen en bewegingen uit om deze ondergrens te bewaken en waar mogelijk op te trekken.

Meerdere godsdiensten zijn zichtbaar in ons straatbeeld aanwezig. Elk ervan bestaat uit een samenhangend geheel van geloofsovertuigingen, heilige teksten en gebeden, riten en gebaren, vieringen en ontmoetingen, familiale en sociale gebruiken. In hun historische wortels zijn jodendom, christendom en islam aan elkaar verwant; samen worden ze tot de 'kinderen van Abraham' gerekend. Ook oosterse godsdiensten zoals het hindoeïsme en het boeddhisme zijn bij ons vertegenwoordigd. Wat de christelijke familie betreft, zijn in onze regio meerdere gemeenschappen actief uit de orthodoxe, anglicaanse, protestantse of evangelische traditie. In de lijn van het Tweede Vaticaans Concilie willen wij als diocesane gemeenschap zowel de oecumenische samenwerking⁵⁵ als de interreligieuze dialoog⁵⁶ bevorderen. In het kader van de oecumene zullen wij zoeken naar nieuwe vormen van overleg en samenwerking met de andere christelijke gemeenschappen van onze regio. In het kader van de interreligieuze dialoog willen wij ertoe bijdragen dat christelijke en niet-christelijke gelovigen elkaar op religieus vlak beter leren kennen en begrijpen. Dat is niet vanzelfsprekend. Het religieuze behoort immers tot het meest persoonlijke en gevoelige wat een mens in zich draagt. Het woont niet alleen in het verstand maar ook in het hart. Provocerende woorden of gebaren tegenover andere geloofsuitingen kunnen nooit goedgepraat worden, in geen van beide richtingen. Ook kan geen enkele uiting van racisme, xenofobie of antisemitisme geduld worden. Hier ligt een bijzondere uitdaging en kans voor het onderwijs. Wat men niet leert als kind of jongere, zal men als volwassene niet ter harte nemen. Als katholieke gemeenschap willen we een proactieve rol spelen in de dialoog en de samenwerking tussen Kerken en godsdiensten.

⁵⁴ Cfr. Vaticanum II in: *Dignitatis Humanae*, Verklaring over de godsdienstvrijheid.

⁵⁵ Cfr. Vaticanum II in: *Unitatis Redintegratio*, Decreet over de katholieke deelname aan de oecumenische beweging.

⁵⁶ Cfr. Vaticanum II in: *Nostra Aetate*, Verklaring over de houding van de Kerk ten opzichte van de niet-christelijke godsdiensten.

Tussen geloof en ongeloof staan zelden dikke muren. Op religieus of filosofisch vlak noemen velen zich vandaag ‘zoekende’ mensen. De grote zekerheden van vroeger hebben plaatsgemaakt voor een meer diffuus gevoel van betrokkenheid dat zich soms gelovig noemt en soms niet. Tussen ‘zeker wel’ en ‘zeker niet’ zie je vele schakeringen en nuances. Misschien is het nooit echt anders geweest. In het Evangelie roept de vader die vraagt om de genezing van zijn jongen tot Jezus: “Ik heb vertrouwen, kom mijn gebrekkig vertrouwen te hulp.”⁵⁷ Ook de apostel Thomas toont zijn wankele geloof: “Ik wil met mijn hand de opening in zijn zijde voelen. Anders geloof ik niet.”⁵⁸ Waarom spreken we over ‘vertrouwen’ of ‘geloven’? Juist omdat we het niet hebben over een wiskundige zekerheid of een fotografische vaststelling. Helaas wordt het gesprek tussen ‘gelovigen’ en ‘ongelovigen’ vaak bezwaard door ideologische gedrevenheid of strategische belangen. Nuanceringen moeten wijken voor oneliners die wel goed klinken maar zelden de hele waarheid weergeven. De Godsvraag is nochtans nooit ver weg. Ze komt telkens opnieuw naar boven. Alleen is de schroom of onmacht om over God en geloof te spreken groot. Ook en vooral onder gelovigen. Misschien ligt juist hier een kans. Als kerkgemeenschap willen we het gesprek aangaan. Niet om mensen over de streep te trekken maar om in wederzijds respect te verwoorden wat ons beweegt wanneer het over de mens en over God gaat. Paulus maakte het zich niet gemakkelijk. In Athene ging hij naar de Areopagus om zich tot een doorsneepubliek van kritisch luisteraars te richten. Voor dat soort gesprek willen we als kerkgemeenschap nieuwe kansen zoeken en scheppen.

Tot slot willen wij als bisdom verbonden blijven met de katholieke kerkgemeenschap wereldwijd. Wij leven niet op een eiland. We behoren tot een geloofsgemeenschap die in alle landen en continenten aanwezig is. Tot die aanwezigheid hebben wij trouwens veel bijgedragen. Ook van bij ons vertrokken missionarissen in alle richtingen. Wereldwijd hebben zij gemeenschappen gesticht die nog in volle uitbouw zijn. Na een lange tijd van ‘geven’ mogen wij stilaan van hen ‘ontvangen’. Hoe kunnen we de uitwisseling onder plaatselijke Kerken versterken? Vooreerst zullen we steun blijven verlenen aan organisaties die werken aan de solidariteit tussen kerkgemeenschappen en bevolkingsgroepen wereldwijd. Tal van katholieke en andere organisaties zijn internationaal actief op dat gebied. Ze maken een doelgerichte uitwisseling van mensen en middelen mogelijk. Vervolgens zullen we nagaan of we de bestaande band met een zusterbisdom kunnen aanwakkeren of een nieuwe band kunnen opstarten met een bisdom uit een ander continent. Tot slot zullen we het mogelijk maken voor priesters of religieuzen uit andere landen of continenten om hun dienstwerk bij ons te verrichten en ons pastorale kader te versterken. Dat zal uiteraard de nodige zorg vragen voor een gastvrij onthaal, het aanleren van de taal en de aanpassing aan onze cultuur. Op hun manier kunnen zij ongetwijfeld nieuwe mogelijkheden voor onze plaatselijke gemeenschap creëren.

⁵⁷ Cfr. Marcus 9,24.

⁵⁸ Cfr. Johannes 20,24.

W E R K P A D

1. Werken aan een kerkgemeenschap die vanuit een positieve instelling en met een open vizier wil bijdragen tot het algemeen welzijn.
 2. In de tegensprekelijkheid van het publieke debat onze eigen stem laten horen, zonder pretentie maar ook zonder schroom.
 3. In dialoog met al wie zich betrokken partij voelt, de ‘tekenen van deze tijd’ interpreteren en opkomen voor een meer menswaardige samenleving.
 4. Inzetten op een samenleving waarin personen en gemeenschappen van verschillende godsdiensten en gezindten respectvol met elkaars gewetensvrijheid omgaan.
 5. Actief meedoen en het voortouw nemen op het gebied van de interreligieuze dialoog en de oecumenische samenwerking.
 6. Kansen tot gesprek en dialoog aangrijpen tussen gelovigen en ongelovigen, tussen denkers en zoekers.
 7. De band versterken met de katholieke kerkgemeenschap wereldwijd.
 8. Mogelijk maken dat priesters of religieuzen uit andere landen in ons bisdom een pastoraal dienstwerk verrichten.
-

epiloog

Ook de epiloog mag beginnen met een zin uit de Bijbel. In zijn brief aan de Romeinen schrijft Paulus: “U weet trouwens hoe laat het is, u weet dat het uur om uit de slaap te ontwaken al is aangebroken. Nu is onze redding dichterbij dan toen wij tot het geloof kwamen. De nacht loopt ten einde, de dag breekt aan.”⁵⁹ Een merkwaardige zin, vooral wanneer we letten op de datering. De brief van Paulus aan de Romeinen is een van de alleroudste teksten van het Nieuwe Testament, waarschijnlijk geschreven rond het jaar 56. Al in die begintijd vond Paulus het nodig de christenen van Rome - de eerste christenen dus - wakker te schudden. Hoe laat is het voor de kerkgemeenschap? Is het zonsondergang of zonsopgang? Van Christus geloven wij dat Hij als het morgenlicht is. Vroeg in de morgen is Hij opgestaan uit de dood. In dat morgenlicht mogen wij gaan staan. Ook en vooral vandaag. Als kerkgemeenschap hebben wij iets nieuws om van te leven en om van te getuigen. Die nieuwigheid is niet alleen voor ons bestemd. Het Evangelie is blijde boodschap voor alle mensen en voor heel de samenleving. Als een ‘gemeenschap van leerlingen’ mogen wij daartoe bijdragen. Om Paulus te parafaseren: het is tijd om wakker te worden, het ontbijt staat klaar en een nieuwe dagtaak wacht.

Trouwens: aan het meer van Tiberias, op een frisse ochtend kort na Pasen, is voor de vissers alles opnieuw begonnen. Aan de oever van het meer stond de Heer op hen te wachten en “toen ze aan land waren gestapt, zagen ze dat er een houtskoolvuur was aangelegd, met vis erop en brood ernaast ...”⁶⁰

⁵⁹ Romeinen 13,11-12.

⁶⁰ Johannes 21,9.

“EEN HOUTSKOOLVUUR MET VIS EROP EN BROOD”

Visietekst van en voor het bisdom Antwerpen

+ Johan Bonny, Bisschop van Antwerpen

ISBN 978-90-8528-257-0

NUR 700

© 2012 Bisdom Antwerpen

Schoenmarkt 2, Antwerpen

REDACTIE: de deelnemers aan de diocesane gespreksronde over de *Gesprekstekst van de Bisschop* en de medewerkers van tien schrijfgroepen die de ingebrachte verslagen nadien verzamelden en verwerkten in thematische rapporten.

AUTEUR: + Johan Bonny

ILLUSTRATIES: Luc Blomme (°Oostende, 1942)

Luc Blomme is onderwijzer en eindigde zijn actieve loopbaan als directeur van de Vrije Basisschool van Zandvoorde-Oostende. Als kunstenaar volgde hij zijn eigen weg in tekenen en schilderen. Zijn stijl situeert zich in het spoor van Permeke en het expressionisme. Naast vissers en boeren komen in zijn werk vaak Bijbelse thema's aan bod. Zijn schilderijen hebben een hoge liturgische en geloofsverkondigende waarde.

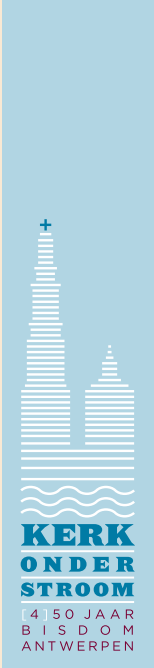
LAY-OUT: Erik Desombere

FOTOGRAFIE: Foto ACRA vzw

DRUK EN AFWERKING: Halewijn n.v.

Niets uit deze uitgave mag door elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, gereproduceerd en/of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Uitzonderd zijn korte fragmenten, die uitsluitend ten behoeve van recensies geciteerd mogen worden.

Wettelijk depot: D/2012/5930/028

Het driejarige jubileumprogramma van 450 en 50 jaar bisdom Antwerpen kreeg als motto 'Kerk onder stroom'. In het najaar van 2011 kwamen gespreksgroepen op vele plaatsen samen rond de 'Gesprekstekst van de Bisschop'. De deelnemers bogen zich over zeven 'knooppunten' of uitdagingen voor de plaatselijke kerkgemeenschap. Zelf nam Mgr. Johan Bonny aan een aantal gesprekken deel. De verslagen van de gesprekken werden verwerkt door tien schrijfgroepen. In aansluiting op de gespreksronde en het werk van de schrijfgroepen verschijnt deze visietekst van en voor het bisdom Antwerpen: "Een houtskoolvuur met vis erop en brood".

In deze visietekst wil Mgr. Bonny een aantal overwegingen rond christen-zijn en kerk-zijn met u delen. Deze gedachten zijn niet vrijblijvend. Ze bepalen de richting die het bisdom Antwerpen in de komende jaren zal uitgaan. Met deze visietekst wil de bisschop sturing geven aan de beleidsontwikkeling in zijn bisdom. Daarom wordt bij elk thema een werkp pad met concrete doelstellingen geformuleerd.

Het bisdom Antwerpen wil in de levende stroom blijven staan van het Evangelie en van de geloofstraditie van de Kerk. Die stroom zoekt haar bedding, telkens opnieuw, in de wisseling van het landschap en van de tijd. Deze visietekst is geen beginpunt en geen eindpunt. Ze is een etappe langs de weg. Dankbaar sluiten Mgr. Bonny en zijn medewerkers aan bij het werk dat voor hen is verzet en waarvan zij de vruchten mogen plukken. Tegelijk kijken ze met vertrouwen naar de komende jaren.

